

Milja Kansanen ja Paula Ollikainen

Toimintaterapeutti hyvinvoinnin edistäjänä

Vanhempien kokemuksia lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttavista ympäristötekijöistä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti (AMK)

Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

21.4.2021

Tekijä	Milja Kansanen, Paula Ollikainen
Otsikko	Toimintaterapeutti hyvinvoinnin edistäjänä – Vanhempien kokemuksia perheiden hyvinvointiin vaikuttavista ympäristötekijöistä
Sivumäärä	33 sivua + 1 liitettä
Aika	21.04.2021
Tutkinto	Toimintaterapeutti (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu Lehtori Eveliina Holmgren
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa vanhempien kokemuksia lapsiperheiden hyvinvointia tukevista ja rajoittavista tekijöistä arjen eri toimintaympäristöissä. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Suomen Vanhempainliiton Karuselli-hankkeen kanssa. Hankkeen tarkoituksena on vaikuttaa lasten hyvinvointiin liittyviin haasteisiin yhdessä vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. Hankkeessa pyritään löytämään keinoja haasteiden ratkaisemiseen vanhempien osallisuuden kokemusta ja vertaisuutta vahvistamalla. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa Karuselli-hankkeelle tietoa, jota voi hyödyntää hankkeessa yhteisöllisten ja osallisuutta tukevien toimintatapojen kehittämisessä.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisena lähtökohtana toimi kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli. Opinnäytetyöprosessia ohjasi lisäksi hyvinvoinnin määritelmä sekä toimintaterapian näkökulma yhteisöstä asiakkaana. Kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallin (CMOP-E) avulla on mahdollista tarkastella hyvinvointiin liittyviä tekijöitä toiminnallisuuden ja toimintaan sitoutumisen kautta. Opinnäytetyö toteutettiin teoriaohjaavalla sisälönanalyysillä. Aineiston keruussa ja analysoinnissa yhdistettiin laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä. Vanhempien kokemukset kerättiin paperisella kyselylomakkeella.</p> <p>Tuloksia tarkasteltiin CMOP-E-mallin mukaisten ympäristöjen avulla. Aineistosta analysoitiin myös ympäristöjä yhdistäviä tekijöitä. Tuloksista kävi ilmi sosiaalisen kontekstin sekä luonnon merkitys koettua hyvinvointia tukevana tekijänä. Vanhemmat kokivat myös lasten vuorovaikutustaitojen kehittymisen tärkeäksi. Koronaviruksen aiheuttaman Covid19-pandemian rajoitusten vaikutus näkyi vanhempien vastauksissa osallistumisen mahdollisuuksien vähentymisenä sekä koettua hyvinvointia rajoittavana tekijänä. Kyselyssä nousi yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja, Karuselli-hankkeen teettämän laajemman kyselyn kanssa.</p> <p>Koska kohdejoukko muodostui kahden hankkeeseen osallistuneen pilottipäiväkodin vanhemmista, ei tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia kahdeksaa hankkeeseen osallistunutta päiväkotia. Opinnäytetyön tuloksia voidaan kuitenkin hyödyntää osallistuneiden päiväkotien yhteisöllisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Opinnäytetyössä tarkasteltujen perheiden hyvinvointiin vaikuttavien ympäristötekijöiden kautta hankkeella on mahdollisuus tarkastella aihetta laajemmasta näkökulmasta. Opinnäytetyössä keskityttiin tarkastelemaan perheiden kokemuksia vanhempien näkökulmasta. Jatkossa olisi tärkeää kartoittaa myös lasten kokemuksia hyvinvointiin liittyen. Koska toimintaterapeutin ydinosaamiseen kuuluu oleellisesti toiminnan analysointi ja muokkaaminen, olisi toimintaterapian näkökulma hankkeessa hyödyllinen myös yhteisöllisten ja vanhempia osallistavien toimintamenetelmien suunnittelussa ja toteutuksessa.</p>	
Avainsanat	hyvinvointi, toimintaterapia, lapsiperhe, yhteisö, ympäristötekijät, CMOP-E

Author	Milja Kansanen, Paula Ollikainen
Title	Occupational therapist in the promotion of well-being – Parents' experiences concerning environmental factors of family's well-being
Number of Pages	33 pages + 1 appendices
Date	21 April 2021
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Instructors	Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer Eveliina Holmgren, Senior Lecturer
<p>The aim of this thesis was to provide information which can be used to develop collective and participatory methods or activities in the Karuselli project. The purpose of this thesis was to survey parents' experiences concerning supporting and restricting factors in their daily occupational environments. The working life partner in this thesis was the Karuselli project which is one of the Finnish Parents' League's initiatives. The aim of the project is, together with parents and early childhood education workers, to address matters in children's well-being. The goal is to find solutions to solve children's well-being issues by increasing parents' participation and peer support in day care center communities.</p> <p>Canadian Model of Occupational Performance and Engagement was used as theoretical basis of this thesis. Additionally, definition of well-being and occupational therapy perspective of communities as a client was used to guide the thesis process. The survey was conducted by using theory-conducting abductive content analysis. Data were collected by distributing a questionnaire to the parents who participated in the study. Data were analyzed by using a combination of qualitative and quantitative methods.</p> <p>The results showed that the social context and nature were meaningful factors that supported subjective well-being. Furthermore, parents found the development of social and communication skills of the children important. Parents' answers showed that the effects of the Covid19 pandemic appeared as decreased possibilities in participation and they were experienced to restrict subjective well-being.</p> <p>Eight day care centers are involved in the Karuselli project. This study focused only on two day care centers. Therefore, the results of the study cannot be generalized to concern all eight day care centers. Nonetheless, the Karuselli project can utilize the results when designing collective and participatory activities for families. By taking the environment's influence to well-being into account, the thesis offers the Karuselli project opportunities to expand their perspectives in observing well-being. This thesis focuses on observing experiences of well-being from the parents' perspective. In the future it would be important to survey the well-being experiences from the children's perspective as well. As occupational analysis, adaptation and modification are the occupational therapists' core competencies. The occupational therapists' perspective would be advantageous when designing and implementing collective and participatory activities for families.</p>	
Keywords	well-being, occupational therapy, family with children, community, environments, CMOP-E

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Yhteistyökumppani	3
3	Keskeiset käsitteet	3
3.1	Hyvinvointi	3
3.1.1	Hyvinvointi yhteisöissä	4
3.1.2	Lapsiperheiden hyvinvointi	4
3.1.3	Hyvinvointi toimintaterapian näkökulmasta	5
3.2	Asiakkaana yhteisö	6
4	Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E)	7
4.1	Toiminta	8
4.2	Ihminen	8
4.3	Ympäristö	9
4.4	Toiminnallisuus ja toimintaan sitoutuminen	11
5	Opinnäytetyön toteuttamistapa	12
5.1	Kohdejoukko	12
5.2	Kyselylomake	13
5.3	Aineiston analyysimenetelmä	14
6	Tutkimustulokset	17
6.1	Sosiaalinen ympäristö	17
6.2	Fyysinen ympäristö	19
6.3	Kulttuurinen ympäristö	22
6.4	Institutionaalinen ympäristö	24
6.5	Yhteenveto tuloksista	26
7	Pohdinta	27
	Lähteet	34
	Liitteet	
	Liite 1. Kysely vanhemmille	

1 Johdanto

Päiväkoti kuuluu oleellisena osana usean suomalaisen lapsiperheen arkeen. Varhaiskasvatuksen ja perheiden yhteisenä tehtävänä on huolehtia lapsen hyvinvointiin, kasvatukseen ja oppimiseen liittyvistä asioista. (Suomen Vanhempainliitto ry 2020.) Vanhemmat kokevat yhteistyön päiväkodin kanssa tärkeäksi ja ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä päiväkodin tarjoamiin palveluihin. Vanhemmat toivovat kuitenkin enemmän aikaa haastavien asioiden käsittelyyn, käytännön neuvoja haastaviin arjen tilanteisiin sekä vertaistukea muilta vanhemmilta ja enemmän yhteyttä päiväkotiryhmän muihin perheisiin. (Romantschuk & Siimes 2019: 31–33.)

Osallisuus, sosiaaliset suhteet sekä oikeudenmukainen kohtelu ovat oleellinen osa hyvinvointia. Lapsiperheiden hyvinvoinnissa on suuria eroja väestöryhmittäin ja lisäksi hyvinvoinnin vaikutusten on havaittu siirtyvän sukupolvelta toiselle (Lammi-Taskula & Karvonen 2014: 13; Kaikkonen ym. 2014: 150–151). Siksi onkin tärkeää, että lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suomen Vanhempainliiton (2020) mukaan Karuselli-hankkeessa etsitään ratkaisuja lasten hyvinvointihaasteisiin sekä pyritään löytämään uusia toimintamalleja perheiden ja päiväkodin henkilökunnan tukemiseen muun muassa vanhempien yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistamalla (Suomen Vanhempainliitto ry 2020). Karuselli-hankkeen keskiössä ovat perheiden ja päiväkotien henkilökunnan muodostamat päiväkotikohtaiset yhteisöt, jotka määrittävät hankkeessa käytettävien toimintamallien tarpeita ja tavoitteita. Tarkastelemme yhteisöä asiakkaana myös toimintaterapian näkökulmasta, sillä yhteisöjen kanssa työskentely on noussut yksilö- ja ryhmäkeskeisen työskentelyn rinnalle ja tulee tulevaisuudessa olemaan yhä keskeisempi osa toimintaterapeutin työnkuvaa.

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Suomen Vanhempainliiton Karuselli-hankkeen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Karuselli-hankkeelle pilottipäiväkotien vanhempien kokemuksia lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttavista ympäristötekijöistä. Ympäristötekijöiden analysointi ja muokkaaminen kuuluvat toimintaterapeutin ydinosaamiseen ja yhtenä toimintaterapian keinona toiminnan mahdollistamisessa on toiminnan tai ympäristön muokkaaminen toiminnallista sitoutumista tukevaksi (WFOT 2012). Työssämme tarkastelemme sitä, mitkä tekijät eri ympäristöissä vaikuttavat tukevasti tai rajoittavasti lapsiperheiden hyvinvointiin. Ympäristötekijöiden huomioi-

minen on toimintaterapian ydinosaamista ja uskomme, että opinnäytetyömme tuo erilaisen näkökulman hyvinvoinnin tarkasteluun. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Karuselli-hankkeelle tietoa, jota voi hyödyntää yhteisöllisten ja osallisuutta tukevien toimintamallien kehittämisessä. Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät toimintaterapeutit ja muut ammattilaiset voivat hyödyntää opinnäytetyön tuottamaa tietoa perheiden hyvinvoinnin haasteista ja ympäristön vaikutuksesta toiminnallisuuteen.

Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutui vanhemmille suunnatulla kyselylomakkeella. Kohdejoukko muodostui Karuselli-hankkeen kahden pilottipäiväkodin lasten vanhemmista. Tutkimus toteutettiin laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä yhdistämällä. Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä ovat ihmisen toimintaan tai kokemuksiin liittyvien merkitysten ymmärtäminen (Juhila). Koska ensisijainen tarkoituksemme on tarkastella vanhempien kokemuksia hyvinvointiin vaikuttavista ympäristötekijöistä, aineiston analyysin pääpaino on laadullisessa tutkimuksessa.

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat toimintaterapia, hyvinvointi ja yhteisö asiakkaana. Käsittelemme yhteisöä asiakkaana toimintaterapian näkökulmasta, avaamme hyvinvoinnin käsitteitä sekä tarkastelemme hyvinvointia perheen ja toimintaterapian näkökulmista luvussa kolme. Toimintaterapian tietoperustana käytämme kanadalaisen toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallia (*Canadian Model of Occupational Performance and Engagement*, CMOP-E), jonka avulla on mahdollista tarkastella toimintaan sitoutumisen merkitystä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Teoriaperustaa käsittelemme tarkemmin luvussa neljä. Luvussa viisi esittelemme opinnäytetyön tutkimusprosessin ja luvussa kuusi avaamme tutkimustuloksia. Luvussa seitsemän pohdimme opinnäytetyötä prosessina sekä teemme johtopäätöksiä tuloksista.

2 Yhteistyökumppani

Suomen Vanhempainliitto on osallisuuden ja kasvatusyhteistyön asiantuntijajärjestö, joka tukee työllään lasten kasvua, oppimista ja hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä päiväkodeissa, kouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Vanhempainliiton jäsenenä on noin 1300 vanhempainyhdistystä. Liitto tukee hyvinvoinnin edistämistä niin paikallisesti, kunnissa kuin yhteiskunnallisestikin. (Suomen Vanhempainliitto ry.)

Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppanina toimi Suomen Vanhempainliiton Karuselli-hanke. Karuselli-hanke on kolmivuotinen Stea-rahoitteinen kehittämishanke, johon osallistuu tällä hetkellä kahdeksan pilottipäiväkotia viidestä eri kunnasta. Keväällä 2020 opinnäytetyöprosessin alkaessa hankkeessa oli mukana kuusi pilottipäiväkotia. Vuoden 2021 alussa mukaan on tullut kaksi uutta pilottipäiväkotia. Hankkeessa tartutaan lasten hyvinvointihaasteisiin ja pyritään löytämään keinoja haasteiden ratkaisemiseen vanhempien vertaisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistamalla. (Suomen Vanhempainliitto ry 2020.) Karuselli-hankkeen toiminnan tavoitteena on muun muassa tehdä näkyväksi pilottipäiväkotien vanhempien kokemus lasten hyvinvointihaasteista sekä kehittää hyvinvointihaasteita tukevaa yhteisöllistä toimintaa. Tavoitteena on myös vahvistaa vanhempien osallisuutta ja vertaisuutta pilottipäiväkodeissa sekä tukea henkilökuntaa vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä (Korhonen & Klemetti 2020). Hankkeen työntekijät toivovat opinnäytetyöltä moniammatillista tietoa pilottipäiväkotien perheiden kokemista haasteista hyvinvoinnissa. Karuselli-hankkeessa työskentelee tällä hetkellä varhaiskasvatuksen asiantuntija ja perhetyön asiantuntija. Opinnäytetyömme tuo hankkeelle lisätietoa aiheeseen toimintaterapian tietoperustan näkökulmasta.

3 Keskeiset käsitteet

3.1 Hyvinvointi

Hyvinvointi on monimuotoinen käsite, joka koostuu terveyden, materiaalsen ja koetun hyvinvoinnin käsitteistä. Materiaalinen hyvinvointi kattaa elinoloihin, kuten työhön, toimeentuloon ja asumisoloihin liittyvät seikat. Koettua hyvinvointia puolestaan edustavat ihmisen kokemukset terveydestä sekä hyvinvoinnista ja elämänlaadusta. Koettua hyvinvointia lisäävät muun muassa ihmissuhteet, osallisuus, oikeudenmukainen kohtelu

sekä mielekäs tekeminen. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014: 13.) Koska erilaisiin toimintoihin osallistuminen on osa ihmisen päivittäistä elämää, on se myös olennainen osa hyvinvointia (Wilcock 2010: 112).

3.1.1 Hyvinvointi yhteisöissä

Terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät interventiot voivat tapahtua niin yksilö-, yhteisö- kuin väestötasollakin, esimerkiksi perheen, naapuruston, työpaikan tai yhteiskunnan tasolla (Stewart & Law 2003: 7–8). Yhtenä hyvinvoinnin ja hyvän elämän perustana on, että ihminen pystyy sopeuttamaan ja käyttämään kykyjään läpi elämänsä osallistuakseen muun muassa ihmissuhteisiin, työhön ja leikkiin yhteisöissään. Yhteiskunnan kannalta hyvinvoiva ihminen on elinvoimainen, luova ja tuottava kansalainen, joka edistää yhteisön ja yhteiskunnan kehitystä. (Reitz & Scaffa 2020: 2.) Terveyden ja hyvinvoinnin tarkastelussa myös ympäristötekijät kuten asumisolosuhteet, sekä naapuruston tuki ja turvallisuus voivat olla jopa yksilöllisiä tekijöitä merkittävämmässä roolissa (Stewart & Law 2003: 7–8). Karuselli-hankkeen asiakkaana ovat pilottipäiväkotien perheistä ja henkilökunnasta muodostuvat yhteisöt, ja hankkeessa käytettävät toimintatavat ja -mallit suunnitellaan tukemaan näiden yhteisöjen toimintaa. Tämän vuoksi keskitymme opinnäytetyössämme tarkastelemaan hyvinvointiin vaikuttavia ympäristötekijöitä sekä määrittelemään hyvinvointia yhteisön näkökulmasta. Yhteisön asiakkuutta tarkastelemme luvussa 3.2.

3.1.2 Lapsiperheiden hyvinvointi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tutkimusten mukaan suomalaisten lapsiperheiden hyvinvointi eroaa suuresti eri väestöryhmien välillä. Tämä näkyy niin alueellisina kuin sosioekonomisinkin eroina terveydessä ja hyvinvoinnissa. Esimerkiksi lapsiperheiden pienituloistumisen kasvu asettaa erityisesti yksinhuoltajaperheet ja vähintään kolmen lapsen perheet haavoittuvaan asemaan. Myös vanhempien sosioekonomisella asemalla on suuri vaikutus lapsen kehitysympäristöön. Rajoitteita aiheuttavat muun muassa tiedolliset resurssit, taloudelliset mahdollisuudet sekä voimavarojen ja toimintakyvyn aleneminen. Vaikutukset siirtyvät myös mallioppimisen kautta. Terveys- ja hyvinvointierojen on havaittu siirtyvän vanhemmalta lapselle. (Kaikkonen ym. 2014: 150–151.)

Haasteet päiväkotikäisten lasten hyvinvoinnissa voivat olla moninaisia; useimmin ne liittyvät kasvun ja oppimisen tai fyysisen, psyykkisen tai sosiaalisen hyvinvoinnin haasteisiin ja voivat koskettaa niin yksittäistä lasta, hänen perhettään kuin lähiyhteisöäkin (Suomen Vanhempainliitto ry 2020).

Päiväkotibarometrin (2019) mukaan vanhemmat kokevat myös erilaiset median käyttöön liittyvät seikat haasteellisiksi lapsen kasvulle, kehitykselle ja käytökselle. Päiväkotibarometrin tulosten perusteella vanhemmat kokevat myös lasten hyvinvointiin ja haasteisiin liittyvän syvällisemmän keskustelun päiväkodissa haastavaksi. Vanhemmilla on tutkimuksen mukaan myös tarvetta arjen tuelle ja vertaisuudelle kuten toisten vanhempien neuvoille ja vinkeille. (Korhonen 2020; Romantschuk & Siimes 2019: 31–33.)

3.1.3 Hyvinvointi toimintaterapian näkökulmasta

Toimintaterapiassa terveyttä ja hyvinvointia edistävänä ajatuksena on luoda toimintakykyä tukevia ympäristöjä ihmisille, joiden kanssa he työskentelevät. Toimintaterapeutit tunnistavat ympäristön ja ihmisen välisen suhteen merkityksen päivittäisissä toiminoissa ja työskentelevät asiakkaiden kanssa heidän luonnollisissa ympäristöissään kuten kotona, koulussa, työpaikalla, yhteisöissä. (Stewart & Law 2003: 11.)

Ihmisen elämä koostuu joukosta erilaisia toimintoja. Polatajko ym. (2007) esittävät Susan Doblen ja Josiane Caron Santhan näkökulman toiminnalliseen hyvinvointiin. Sen mukaan toiminnallinen hyvinvointi on muuttuva prosessi, joka vaihtelee läpi elämän, ja siihen vaikuttavat niin sisäiset kuin ulkoisetkin tekijät. Toiminnallinen hyvinvointi kasvaa, kun toimintoihin osallistuminen vastaa ihmisen tarpeita. Levon ja palautumisen kokemukset sekä mielihyvän ja hallinnan kokeminen toiminnan kautta edistävät toiminnallista hyvinvointia. (Polatajko, Molke ym. 2007: 69–70.) Myös muiden ihmisten tai yhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä yhteisöllisyyden kokeminen ja kuuluminen (*belonging*) ovat hyvinvoinnin kannalta merkittäviä tekijöitä (Polatajko, Molke ym. 2007: 69; Hammel 2017: 211). Tutkimusten perusteella yhdessä tehtävät toiminnat lujittavat ihmissuhteita, edistävät hyvinvointia sekä voivat vähentää stressaavassa elämäntilanteessa koettuja terveyshaittoja (Hammel 2017: 210–211). Ihmiset voivat todennäköisemmin kokea hyvinvointia, jos he voivat sitoutua toimintaan, joka on yhdenmukaista heidän arvojensa kanssa ja joka tukee heidän toiminnallista identiteettiään sekä tavoitteiden saavuttamistaan (Polatajko, Molke ym. 2007: 69–70).

3.2 Asiakkaana yhteisö

Toimintaterapiassa asiakkaana voi olla niin yksilö, perhe kuin yhteisökin (Townsend ym. 2007: 109). Yhteisön määrittelyyn löytyy monia erilaisia lähestymistapoja. Yksi määritelmä on Murcottin (1996) ja MacQueen & McEllan & Metzger ym. (2001) mukaan sellainen, jossa yhteisö voidaan määrittellä sosiaalisesti ja kulttuuriseksi ryhmäksi. Tämä ryhmä koostuu ihmisistä, joilla on sama päämäärä tai tarkoitus. Määritelmän mukaan ryhmän jäsenet osallistuvat yhteiseen toimintaan saavuttaakseen yhteiset tavoitteet. (Hyett & Kenny & Dickson-Swift 2019: 246.)

Yhteiset tavoitteet lisäävät mahdollisuuksia onnistua yhteisön hyvinvoinnin edistämisessä. Yhteisöön vaikuttamisessa tarvitaan laajaa monialaista yhteistyötä aina yksilötasolta yhteiskunnalliselle tasolle. Yhteisö muodostuu yksilöistä ja ryhmistä sekä heidän yhteisistä arvoistaan ja mielenkiinnon kohteistaan. Yhdenkin osan muuttuessa yhteisö muuttuu. Tätä ajatusta voi hyödyntää yhteisöihin kohdentuvissa projekteissa. Kun vaikutetaan yhteen yhteisön osaan, vaikutetaan koko yhteisöön. Hyödyllisintä olisi vaikuttaa useaan yhteisön osaan samanaikaisesti. Yhteisöön kuuluvien henkilöiden osallistuminen ja vaikuttaminen yhteisöön liittyvissä asioissa lisää niin yksilön kuin yhteisökin hyvinvointia. (Scaffa & Brownson 2005: 477–485.)

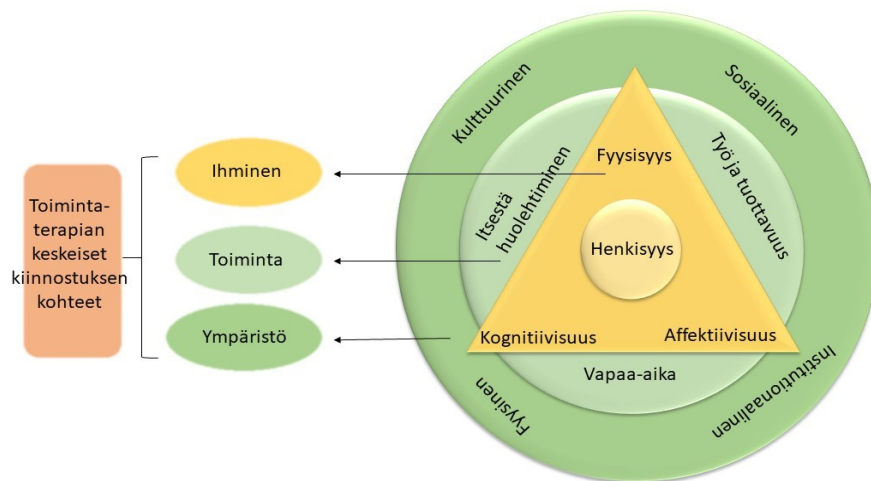
Karuselli-hankkeen asiakkaina ovat pilottipäiväkotien perheiden ja henkilökunnan muodostamat yhteisöt. Opinnäytetyön näkökulmasta yhteisöiksi määrittyi kyselyyn osallistuneiden päiväkotien vanhemmat ja heidän arjen ympäristönsä. Määrittelyä tukee ajatus siitä, että Scaffan ja Brownsonin (2005) mukaan yleisesti yhteisöihin liittyvät sosiaali- ja terveysalan interventiot pitävät sisällään yhteisön hyvinvointiin liittyvät psyykkiset, fyysiset, sosiaaliset ja henkiset (*spiritual*) tekijät. Toimintaterapian näkökulmasta keskeisimmät yhteisön hyvinvoinnin taustatekijät ovat sosiaalisuus ja ympäristö. (Scaffa & Brownson 2005: 477.)

Toimintaterapiassa yhteisöjen kanssa työskentely voidaan jakaa erilaisiin työskentelytapoihin. Yhteisöperustainen (*community-based*) on tunnetuin työskentelytapa, jossa palveluita tuotetaan yhteisöjen toimintaympäristöihin. Tässä toimintaterapian työskentelytavassa ammattilainen on asiantuntijan roolissa. Yhteisötason (*community-level*) työskentelyssä pyritään muokkaamaan esimerkiksi poliittista ja sosiokulttuurista ympäristöä ja asiakkaana on enemmänkin väestö kuin yksilö. Yhteisökeskeisessä (*community-centered*) työskentelyssä yhteisö määrittää työskentelyn tarpeet ja tavoitteet. Tämä työskentelytapa on lähinnä perinteistä yksilökeskeistä toimintaterapian näkökulmaa, jossa keskiössä on ihmisen mielenkiinnon kohteet. Tällöin asiakas eli yhteisö nähdään

asiantuntijana ja ammattilainen toimii kouluttajana ja ohjaajana. Yhteisö on aktiivinen toimija ja on mukana määrittämässä työskentelyn tavoitteet, tarpeet ja keinot. (Scaffa & Brownson 2005: 485–487.) Karuselli-hankkeen toimintatavaksi voidaan määrittellä yhteisökeskeinen työskentely, sillä vanhemmat ovat osallisena muun muassa aiheiden määrittelyssä ja toiminnan suunnittelussa. Opinnäytetyön kyselyn avulla on mahdollista kartoittaa myös hankkeeseen vähemmän aktiivisesti osallistuvien vanhempien näkemyksiä. Tämä mahdollistaa myös heidän näkökulmiensa huomioimisen, joka voi mahdollisesti myöhemmin madaltaa kynnystä yhteiseen toimintaan osallistumiseen.

4 Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E)

Keskeisenä toimintaterapian tietoperustana käytämme kanadalaista toiminnallisuuden ja sitoutumisen mallia (*Canadian Model of Occupational Performance and Engagement*, jäljempänä CMOP-E). Mallissa korostetaan toimintaan sitoutumisen merkitystä, ja toimintaa tarkastellaan vahvasti terveyden ja hyvinvoinnin sekä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta yhteiskunnallinen konteksti huomioiden (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2016: 208).

Kuva 1. Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (mukaillen Polatajko & Davis ym. 2007; Law & Polatajko & Baptiste & Townsend 1999).

Mallissa ihmisen, toiminnan ja ympäristön välillä vallitsee dynaaminen suhde, jossa toiminta on seurausta ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. Muutos millä tahansa osa-alueella vaikuttaa muihin mallin osa-alueisiin. (Law ym. 1999: 33.) Toiminta

on mallissa keskeinen käsite ja sitä kuvataan siltana, joka yhdistää ihmisen ympäristöönsä. Ihminen on siis toiminnan kautta yhteydessä ympäristöönsä, joka puolestaan tarjoaa toiminnallisia mahdollisuuksia. Jokaisen omaan toimintaympäristöön vaikuttavat aina ihmisen yksilölliset tekijät. Näiden kolmen elementin – ihmisen, toiminnan ja ympäristön – vuorovaikutuksen tuloksena muodostuu toiminnallisuus. (Polatajko & Davis ym. 2007: 23–24.) Toiminnallisuutta ja toimintaan sitoutumista käsittelemme tarkemmin luvussa 4.4.

4.1 Toiminta

CMOP-E-mallissa toimintaa tarkastellaan ihmistä ja ympäristöä yhdistävänä tekijänä. Toiminnalla tarkoitetaan kaikkia niitä toimintoja ja tehtäviä, joita ihmiset tekevät jokapäiväisessä elämässään. Lisäksi toiminnalla on tekijälleen kulttuurisia ja henkilökohtaisia merkityksiä. (Law ym. 1999: 34.) Toiminnan kautta ihminen voi tutustua ympäristöönsä, oppia siitä ja muokata sitä sekä ilmaista yksilöllisyyttään. Mallissa toiminta jaotellaan itsestä huolehtimisen, tuottavuuden ja vapaa-ajan toimintoihin. (Polatajko & Davis ym. 2007: 21, 23.) Samalla toiminnalla voi olla erilaisia merkityksiä eri ihmisille, ja yhdellä toiminnalla voidaan täyttää erilaisia tarpeita. Yksilö voi kokea myös eri toimintojen merkityksen erilaiseksi eri elämäntilanteissa. (Polatajko & Molke ym. 2007: 69–70.) Siinä missä yksi kokee tietyn toiminnan työnä, voi se toiselle olla vapaa-aikaa. Toiminnat voidaan myös kokea eri tavoin eri aikoina, esimerkiksi ruuan valmistus voi arkena olla pakollinen kotityö, kun taas viikonloppuna rentouttava vapaa-ajan toiminta. (Polatajko & Backman ym. 2007: 46.) Toiminnan merkityksen huomioiminen on oleellista myös hanketyössä, jotta suunnitellut yhteisölliset toiminnat palvelevat parhaalla mahdollisella tavalla perheiden tarpeita.

4.2 Ihminen

CMOP-E-mallissa ihmistä tarkastellaan kokonaisuutena, johon vaikuttavat henkisyys, sosiaaliset ja kulttuuriset kokemukset sekä toiminnalliset valmiudet. Toimintakykyä ja havainnoitavissa olevia toiminnallisia valmiuksia tarkastellaan kognitiivisen, affektiivisen ja fyysisen suorituskyvyn osa-alueen kautta. (Law ym. 1999: 41–42.) Henkisyys on mallissa keskeinen käsite, joka kuvastaa ihmisen luontaista perusolemusta. Se ilmentää ihmisen tahtoa, itseohjautuvuutta ja motivaatiota. Henkisyys määrittää myös, millaiset asiat koetaan merkityksellisiksi. (Law ym. 1999: 41–42.) Koska henkisyys on vahvasti sidoksissa kulttuuriin ja arvoihin, toimintaan osallistumisen ja sitoutumisen kannalta myös henkisyiden näkökulma on tärkeää huomioida (Bonder 2010: 99). Sosiaaliset ja kulttuuriset kokemukset puolestaan ovat niitä merkittäviä subjektiivisia tekijöitä,

jotka liittyvät muun muassa perheeseen, etnisyyteen tai koulutukseen ja antavat merkityksiä jokapäiväiselle elämälle (Law ym. 1999: 43).

4.3 Ympäristö

Ympäristö kattaa ne kontekstit, joissa toimintoja suoritetaan. CMOP-E-mallin mukaisesti ympäristöjä ovat fyysiset, sosiaaliset, kulttuuriset sekä institutionaaliset ympäristöt. Ihminen suorittaa toimintojaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja ympäristötekijät voivat joko mahdollistaa tai rajoittaa toiminnoista suoriutumista. (Law ym. 1999: 31, 44–46.) Toimintaterapeutti voi omalla asiantuntemuksellaan analysoida asiakkaan, toiminnan ja ympäristön välistä suhdetta sekä tehdä suosituksia ympäristötekijöiden muokkaamiseksi tai mukauttamiseksi. Ympäristötekijät vaikuttavat toiminnasta suoriutumiseen ja ovat siksi olennaisia näkökulmia jokaisessa toimintaterapiaprosessin vaiheessa. (Cohn & Lew 2015: 1.)

Fyysiset ympäristöt kattavat niin rakennetut kuin luonnollisetkin ympäristöt, muun muassa tiet, rakennukset, teknologian ja liikennevälineet sekä luonnon ja säätilan. Fyysinen ympäristö voi mahdollistaa tai rajoittaa toiminnallisten tavoitteiden saavuttamista sekä vaikuttaa toiminnallisten valintojen tekemiseen ja toimintaan sitoutumiseen. Luonnollisella ympäristöllä on vaikutus siihen, mitä, missä ja milloin sekä kenen kanssa ihmiset tekevät erilaisia toimintoja. (Polatajko & Backman ym. 2007: 48–49.) Muun muassa säätilojen vaikutukset, kuten sade tai pakkanen vaikuttavat ulkona tapahtuvaan toimintaan. Myös esimerkiksi luonnon vaikeakulkuisuus suhteessa liikkumiseen vaikuttaa toimintaan osallistumisen mahdollisuuksiin.

Rakennetut ympäristöt sisältävät ihmisen valmistamat esineet ja tuotteet, muun muassa rakennukset, tiet, teknologian ja työkalut. Toisin kuin luonnolliset ympäristöt, rakennetut ympäristöt on usein suunniteltu muiden ympäristöjen lähtökohtien ja odotusten mukaisesti, esimerkiksi sosiokulttuurisista mieltymyksistä tai institutionaalisista lähtökohdista lakien ja määräysten mukaiseksi. (Polatajko & Backman ym. 2007: 48–50.)

Sosiaalinen ympäristö puolestaan on monimuotoinen, dynaaminen ja pitää sisällään kaikki sosiaaliset verkostot aina päivittäisestä vuorovaikutuksesta sosiaalisiin ryhmiin ja yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin (Law ym. 1999: 44–45). Sosiaalista ympäristöä voidaan tarkastella usean eri mallin avulla sekä usealta eri tasolta. CMOP-E-mallissa sosiaalista ympäristöä tarkastellaan mikro- makro- ja mesotasolla.

Mikrotasolla sosiaalinen ympäristö pitää sisällään henkilökohtaiset ja lähimmät päivittäiset vuorovaikutustilanteet. Päivittäiset kohtaamiset ihmisten kanssa vaikuttavat yksilön toiminnallisuuteen muun muassa siinä, minkälaista, miten ja kenen kanssa yksilö toimintaa tekee. Mesotaso puolestaan viittaa yksilöllisen ja sosiaalisen struktuurin yhdistäviin ryhmiin tai yhteisöihin, esimerkiksi perheeseen tai työyhteisöön. Mesotasolla yksilön toiminnallisiin valintoihin vaikuttaa yhteisön kulttuuri, kuten asenteet, arvot ja tavat. Makrotason sosiaalinen ympäristö kattaa sosiaaliset struktuurit, kuten instituutioiden ja organisaatioiden käytännöt ja säädökset. Nämä sosiaaliset rakenteet määrittävät sen, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina, ideaalina tai poikkeavana tai millaisiin toimintoihin, milloin ja missä määrin yksilön odotetaan niihin osallistuvan. (Polatajko & Backman ym. 2007: 51.)

Yksilön toiminnallinen identiteetti muodostuu ajan ja toiminnan myötä sosiaalisissa ympäristöissä. Ajan kuluessa se muuttuu ja muovautuu vaikuttaen tuleviin valintoihin ja arvoihin. (Hautala ym. 2016: 71.) Koska perhe on yksi lapsen ensimmäisiä sosiaalisia ympäristöjä, jonka arvot ja toimintatavat vaikuttavat lapsen identiteetin kehitykseen, on mielestämme tärkeää, että perheiden toiminnallisten tarpeiden mahdollistumista tuetaan myös ympäristötekijät huomioiden.

Kulttuurista ympäristöä edustavat esimerkiksi etnisyyteen, sukupuoleen ja ikään liittyvät seikat. Lisäksi se käsittää jonkun tietyn ryhmän arvoihin ja taustaan liittyvät tavat ja rutiinit. (Law ym. 1999: 44–45.) Kulttuuri voidaan nähdä sosiaalisen ympäristön erityispiirteenä, joka on mukana kaikissa päivittäisissä toiminnoissamme. Siihen, minkälainen toiminta on kulttuurisesti hyväksyttävää, vaikuttavat esimerkiksi ikään, sukupuoleen, yhteisöön, velvollisuuksiin sekä vastuisiin liittyvät seikat kontekstista riippuen. Kulttuuriin kokemukseen vaikuttavat vahvasti myös yksilön kokemukset ja mieltymykset. (Polatajko & Backman ym. 2007: 51–52.)

Institutionaalinen ympäristö käsittää erilaiset yhteiskunnalliset järjestelmät, niihin vaikuttavat asenteet, lait ja säädökset sekä politiikkaan ja rahoitukseen liittyvät seikat (Law ym. 1999: 44–45). Instituutiot jäsentävät yhteiskuntaa sosiaalisesti, ekonomisesti, poliittisesti ja laillisesti. Ne vaikuttavat yhteiskunnan arvoihin, ihanteisiin sekä vallan ja resurssien jakautumiseen. Erilaiset lait, säädökset ja käytännöt ovat sosiaalisen ympäristön makrotasolla vaikuttavia muodollisia ja epämuodollisia rakenteita, jotka tukevat sosiaalista järjestystä ja ohjaavat yhteiskuntaa. (Polatajko & Backman ym. 2007: 52.) Käytännön tasolla institutionaalinen ympäristö vaikuttaa perheiden hyvinvointiin saatavilla olevien palveluiden muodossa. Hyvinvoinnin kannalta on oleellista, onko perheillä

riittävät mahdollisuudet esimerkiksi terveystalvveluihin tai mielenkiinnon kohteita vastaavaan harrastustoimintaan. Yhteiskunnan asenteet vaikuttavat osaltaan siihen, millaisia palveluita on saatavilla.

4.4 Toiminnallisuus ja toimintaan sitoutuminen

Toiminnallisuudella (*occupational performance*) tarkoitetaan kykyä valita, järjestää ja osallistua ihmiselle merkityksellisiin päivittäisiin toimintoihin. CMOP-E-mallin kautta tarkasteltuna toiminnallisuus muodostuu ihmisen, ympäristön ja toiminnan välisestä vuorovaikutussuhteesta. Muutokset missä tahansa edellä mainituista osa-alueista vaikuttavat toiminnoista suoriutumiseen. Tasapaino ihmisen, ympäristön ja toimintojen kokonaisuudessa edesauttaa parhaan mahdollisen toiminnallisuuden ja suorituskyvyn ylläpitämisessä. (Law ym. 1999: 30, 45–47.) Koska ihminen toimii jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, on ympäristötekijöitä tarkastelemalla mahdollista havaita toiminnallisuutta mahdollistavat ja rajoittavat tekijät. Toimintaympäristöjä analysoimalla sekä tarvittaessa niitä muokkaamalla toimintaterapeutin on mahdollista varmistaa asiakkaan kyvyille sopivan toiminnallisen haasteen luominen. Oikein asetettu toiminnallinen haaste mahdollistaa onnistumisen kokemukset, jotka edesauttavat toiminnallisen tasapainon säilymisessä sekä mahdollistavat paremman toimintaan osallistumisen sekä sitoutumisen.

Toimintaan sitoutuminen (*occupational engagement*) tarkoittaa osallistumista, itsensä likoon laittamista ja oman ajan täyttämistä mielekkäällä tekemisellä. Itselle merkityksellisiin toimintoihin sitoutuminen vahvistaa itsetuntemusta ja rakentaa toiminnallista identiteettiä. Toimintaan sitoutuminen on perustarve, johon jokaisella tulee olla mahdollisuuksia. (Polatajko & Davis ym. 2007: 20–22.) Toimintaan sitoutumisen merkityksen huomioiminen tarjoaa toimintaterapeuteille näkökulman toimintaterapian käytännön tarkastelulle (Davis 2017: 155).

Toimintaan sitoutuminen on yksilöllinen kokemus, johon vaikuttavat motivaatio sekä ympäristön luomat mahdollisuudet. Pizzin ja Renwickin (2010) mukaan toimintaan sitoutuminen on yhdistetty useissa tutkimuksissa hyvään elämänlaatuun. Jos ihmisellä ei ole mahdollisuutta sitoutua hänelle merkityksellisiin toimintoihin, voi seurauksena voi olla toiminnallinen deprivatio sekä toimintakyvyn aleneminen. Toiminnallisen sitoutumisen mahdollistuminen voi puolestaan vaikuttaa positiivisesti ihmisen identiteettiin ja voimaantumiseen. (Pizzi & Renwick 2010: 124.)

Hinosa, Sproat, Mankhetwit & Anderson (2002) ovat perhekeskeiseen työskentelytapaan liittyvissä tutkimuksissaan tulleet tulokseen, että perheiden sitoutuminen on kriittinen tekijä koko perheen hyvinvoinnille (Goldrich Eskow & Merryman 2010: 416). Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan vanhemmilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilökunnan ja lasten kanssa. Tavoitteena on kaikkien osapuolten sitoutuminen lapsen kasvuun, kehitykseen sekä oppimisen turvaamiseen ja edistämiseen. (Opetushallitus 2018: 34.) Toiminnallisuuden ja toimintaan sitoutumisen mahdollistaminen etenkin erityistä tukea tarvitsevien perheiden, maahanmuuttajataustaisten tai vähän osallistuvien vanhempien kohdalla voi lisätä hyvinvointia koko perheelle. Lasten hyvinvointiin liittyvien haasteiden käsittelyssä on tärkeää huomioida koko perheen osallistuminen.

5 Opinnäytetyön toteuttamistapa

5.1 Kohdejoukko

Laadullisen aineiston valinnassa tulee ottaa huomioon, mistä näkökulmasta ilmiötä halutaan tutkia. Yksi vaihtoehto on valita tutkimukseen ihmisiä, joilla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006: 49.) Kohdejoukko koostui kahden pilottipäiväkodin 14 vanhemmasta, joiden kokemuksia hyvinvointiin liittyvistä ympäristötekijöistä kartoitettiin. Pilottipäiväkotien henkilökunta valitsi kohdejoukon kartoittamalla, ketkä vanhemmat olisivat kiinnostuneita vastaamaan kyselyyn. Toisen tutkimukseen osallistuvan pilottipäiväkodin lasten vanhemmissa on paljon maahanmuuttajataustaisia ihmisiä, joiden kohdalla suomen kielen taito oli kyselyyn osallistumiseen vaikuttava tekijä. Henkilökuntaa tarvittiin selvittämään, oliko vastaajan suomen kielen taito riittävä kyselylomakkeen täyttämistä varten. Opinnäytetyön resurssit eivät riittäneet dokumenttien käännoistyöhön tai selkokieliseksi muuttamiseen.

Kartoituksen jälkeen päiväkodin henkilökunta toimitti kiinnostuneille lyhyen tiedotteen opinnäytetyön tarkoituksesta, tutkittavan suostumuslomakkeen, tutkittavan informointi- ja tietosuojaselosteen sekä kyselylomakkeen (Liite 1. Kysely vanhemmille). Päiväkodin henkilökuntaa ohjeistettiin jakamaan kyselylomake allekirjoitetun suostumuslomakkeen palautuksen jälkeen. Lomakkeet palautettiin päiväkodin henkilökunnalle suljetuissa kirjekuorissa. Kysely toteutui täten nimettömästi, eikä kyselyn tuloksia ole mahdollista yhdistää vastaajien henkilötietoihin. Kyselyyn osallistuminen oli myös täysin vapaaehtoista, ja osallistujilla oli mahdollisuus peruuttaa osallistuminen niin halutessaan.

5.2 Kyselylomake

Vanhemmilta kerättiin kyselylomakkeen avulla kokemuksia heidän perheidensä hyvinvointia tukevista ja rajoittavista tekijöistä eri toimintaympäristöjen näkökulmasta. Työelämäyhteistyökumppanimme muodosti hanketyöhön sisältyvän kaikille pilottipäiväkotien vanhemmille suunnatun lasten hyvinvointiin liittyvän kyselyn. Opinnäytetyömme kyselylomake tukee moniammatillisesti hankkeen kyselyä tuottamalla tietoa ympäristötekijöiden vaikutuksesta hyvinvointiin.

Kyselylomake muodostetaan yleensä teorian pohjalta (Valli 2015: 85). Opinnäytetyön kyselylomake pohjautui CMOP-E-malliin ja se jaettiin neljään eri aihealueeseen. Alueet olivat mallin mukaiset ympäristöt: fyysinen, sosiaalinen, institutionaalinen ja kulttuurinen ympäristö. Kysymysten muotoilu saattaa joskus aiheuttaa virheellisiä tulkintoja, jos vastaaja ei ymmärrä kysymystä samoin kuin kysymyksen laatija (Valli 2015: 85). Tämän vuoksi lomakkeessa oli esitelty lyhyesti jokaisen ympäristön merkitys toimintaterapian näkökulmasta ennen alueeseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi termi institutionaalinen korvattiin yleiskielisellä termillä yhteiskunnallinen, joka on helpommin ymmärrettävissä yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja säädöksiin liittyväksi termiksi. Lomakkeen pituutta suunniteltaessa tulee huomioida vastaajien motivaation säilyminen täyttämisen aikana, sillä liian pitkä lomake voi aiheuttaa vastaamisen keskeyttämisen (Valli 2015: 87). Suuntaa antavaksi vastausajaksi annettiin esitiedoissa noin 20 minuuttia. Lomakkeessa oli yhteensä 18 kysymystä, jotka muodostuivat:

- yhdestä taustakysymyksestä, jolla kartoitettiin, onko vastaaja äiti, isä vai muu huoltaja
- kolmesta kysymyksestä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot
- kahdesta Likertin asteikko -kysymyksestä
- kahdestatoista avoimesta kysymyksestä, joista yksi oli vapaan kommentoinnin alue.

Lomakkeen tärkeys tulee tuoda esille, ennen kuin siirrytään varsinaisiin kysymyksiin (Valli 2015: 86–87). Lomake rakennettiin etenemään informaatio-osan ja taustakysymyksen kautta eri ympäristöihin liittyviin kysymyksiin. Alkuun valittiin selkeimmät ympäristöt, jotta kyselyyn vastaaminen olisi helpompi aloittaa.

Valmiita vastausvaihtoehtoja voidaan käyttää taustatietojen selvittämisessä (Valli 2015: 105–106). Valmiita vastausvaihtoehtoja sisältävien kysymysten tarkoitus oli pohjustaa ja avata kysymysten merkityksen aihealuetta vastaajille sosiaalisessa, fyysisessä ja

institutionaalisessa ympäristössä. Gall, Gall ja Borg (2003) esittävät mielipiteiden mittaamisessa Likertin asteikon olevan hyvä mittari (Valli 2015: 98). Näillä Likertin asteikon kysymyksillä kartoitettiin perheiden osallistumisen mahdollisuuksia sosiaalisissa ja fyysisissä ympäristöissä. Koko kyselyn pääpaino oli avoimissa kysymyksissä. Näiden kysymysten tarkoituksena oli selvittää laajemmin vastaajien mielipiteitä. Avoimien kysymysten avulla saadaan selville vastaajien omaa ajattelua heidän omalla ilmaisullaan (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007: 196).

Pilottipäiväkoteihin toimitettiin 40 kappaletta kyselylomakkeita liitteineen. Tavoitteena oli saada 15 kappaletta täytettyjä kyselylomakkeita takaisin. Vastauksia palautui yhteensä 14 kappaletta. Vantaan päiväkodista vastauksia palautui kuusi kappaletta ja Lempäälän päiväkodista kahdeksan kappaletta. Koska kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on usein ilmiön ymmärtäminen, ei tutkimusaineiston tarvitse välttämättä olla suuri (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006: 49). Tällä otannalla opinnäytetyötä varten saatiin tarpeeksi kattava otos vanhempien kokemuksista.

Vastaukset siirrettiin sähköiseen muotoon Microsoft Forms -ohjelmaan. Jokainen vastaus kopioitiin sanatarkasti. Lomakkeille annettiin koodit tunnistamista varten, Ä1= äiti yksi, Ä2= äiti kaksi ja niin edelleen. Ohjelma muodosti valmiista vastausvaihtoehdoista taulukot ja avointen kysymysten vastaukset näkyivät omana tekstimuotoisena taulukko-
naan. Aineistoa käsiteltiin tämän jälkeen erilaisissa muodoissa.

5.3 Aineiston analyysimenetelmä

Aineistoa analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Tässä menetelmässä vaihtelee aineistolähtöisyys ja valmis teoreettinen malli (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110). Kyselylomakkeen avoimet kysymykset analysoitiin laadullisen tutkimuksen keinoin. Monivalintakysymysten ja Likertin asteikon kysymysten tarkoituksena oli auttaa vastaajia hahmottamaan avoimissa kysymyksissä käsiteltäviä ympäristöjä ja vastauksia analysoitiin lähinnä tarkastelemalla niiden tilastollisia suhteita avoimiin vastauksiin.

Analysointi alkoi avoimien kysymysten vastausten redusoinnilla. Redusointi on aineiston pelkistämistä ja sen avulla voidaan valita aineistosta tutkimuksen kannalta oleellinen tieto (Tuomi & Sarajärvi 2002: 122–123). Redusoinnin avulla aineistosta pystyttiin hahmottamaan kokonaiskuvaa esille nousevista luokista. Tässä vaiheessa arvioitiin myös vastausten sisältöä, eikä epäolennaisia vastauksia löytynyt, joten kaikki vastaukset olivat mukana analysoinnissa. Redusoinnissa muodostetaan lista pelkistetyistä ilmaisuista klusterointia varten (Tuomi & Sarajärvi 2002:123–124). Kyselylomakkeen

vastaukset olivat lyhyitä lauseita, joten analyysissä huomioitiin kaikki vastausten virkkeet alkuperäisilmaisuihin, eikä pelkistettyjä ilmaisuja luoto. Jokaisen ympäristön kohdalle muodostettiin oma lista avoimista vastauksista.

Seuraavaksi aineistoa klusteroitiin, eli ryhmiteltiin. Klusteroinnissa aineistosta koodatuista alkuperäisilmaisuihin etsitään samankaltaisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 112–113). Klusteroinnin avulla muodostui useampia ala- ja yläluokkia kaikkiin teorian mukaan ennalta määritettyihin pääluokkiin. Teoriaohjaava sisällönanalyysi erottuu aineistolähtöisestä siinä, että aineisto yhdistetään jo ennalta tiedettyihin teoreettisiin käsitteisiin, kun taas aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet muodostuvat aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 133). Kyselyn tuottaman aineiston pääluokat muodostuivat CMOP-E-mallin ympäristöjen luokittelusta.

Luonto

Ä9 Luonto ja ulkona liikkuminen tärkeää. (Oma tila ja aika rauhoittua.)

Luonnon keskellä oleminen.

Ä4 Perheenä olisi mukava viettää enemmän aikaa luonnossa

Ä6 mm. Luontoretkeä. Haluaisimme tutustuttaa lapsia luontoon ja kaikkeen mitä siellä voi tehdä (itse tottunut lapsena liikkumaan luonnossa).

I2 Luonnossa päiväreissuja vaeltaen ja erämaakämpissä/teltassa yöpyen.

I2 Luonnossa liikkuminen.

Kuvio 1. Esimerkki klusteroinnista, jossa muodostui yläluokka “luonto” pääluokkaan “fyysinen ympäristö”

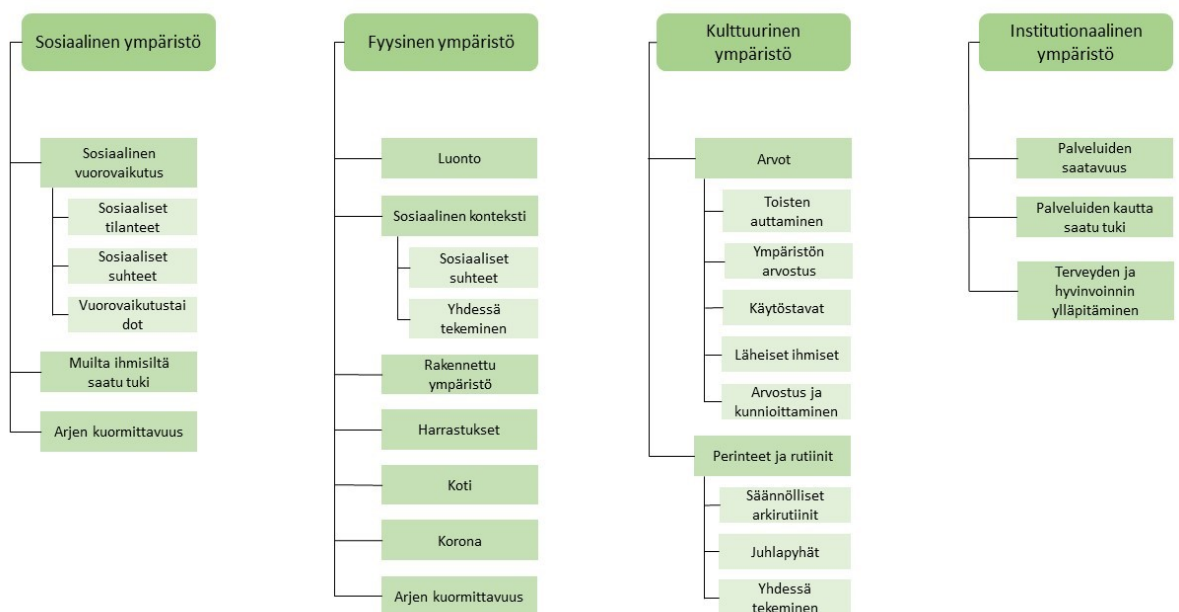
Klusteroitua aineistoa analysoitiin ja tulkittiin useita kertoja. Analysoinnissa ja tulkinassa tukena olivat hyvinvointiin liittyvä teoretieto, toimintaterapian malli ja yhteistyökumppanin Karuselli-hankkeen tavoitteet.

Taulukko 1. Esimerkki aineistosta muodostuneista luokista.

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
sosiaaliset tilanteet	sosiaalinen vuorovaikutus	sosiaalinen ympäristö
sosiaaliset suhteet	sosiaalinen vuorovaikutus	sosiaalinen ympäristö
vuorovaikutustaidot	sosiaalinen vuorovaikutus	sosiaalinen ympäristö
	muilta ihmisiltä saatu tuki	sosiaalinen ympäristö
	arjen kuormittavuus	sosiaalinen ympäristö

Aineistosta poimittiin oleellimmat ala- ja yläluokat kvantifioinnin avulla. Tällöin koko aineistosta lasketaan samojen aiheiden esiintyvyyttä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 135). Analysoinnissa käsiteltiin aineistossa suurimmiksi muodostuneita luokkia. Tässä vaiheessa analyysiin otettiin mukaan myös valmiiden vastausvaihtoehtojen ja Likertin asteikon vastaukset. Näiden tulosten yhteyttä avoimiin kysymyksiin analysoitiin ja yhdisteltiin. Tulkintoja ja analyysia kirjattiin jokaisesta ala- ja yläluokasta.

Taulukko 2. CMOP-E-mallin ympäristöjen mukaiset pääluokat sekä aineiston muodostamat ylä- ja alaluokat.

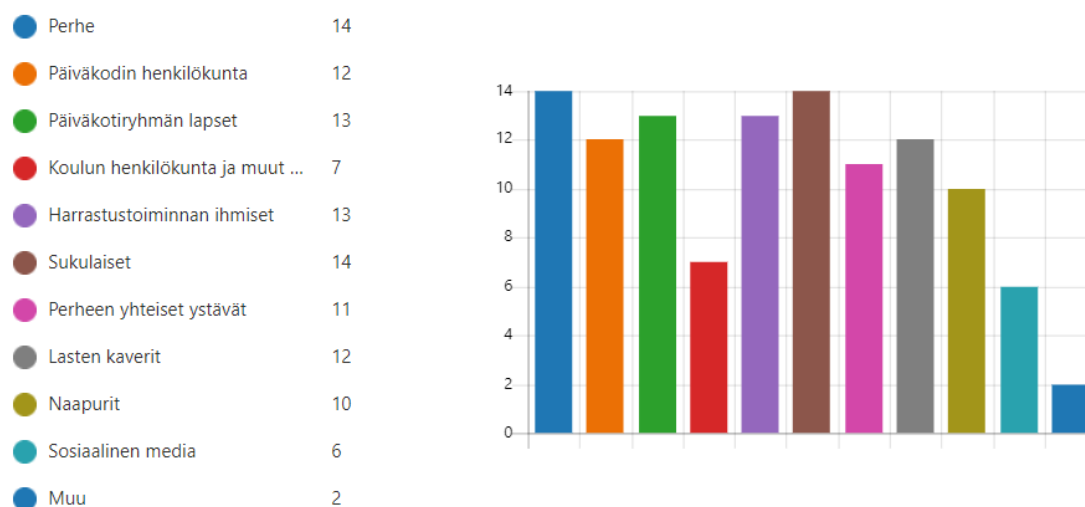
Jokainen ympäristö analysoitiin ensin itsenäisesti. Tämän jälkeen aineisto yhdistettiin ja neljästä eri ympäristöstä saatua tietoa yhdisteltiin sekä muodostetuista ala- ja yläluokista etsittiin koko aineistoa yhdistäviä tekijöitä. Tästä analyysistä muodostui yhteenveto, joka esitellään luvussa 6.5.

6 Tutkimustulokset

6.1 Sosiaalinen ympäristö

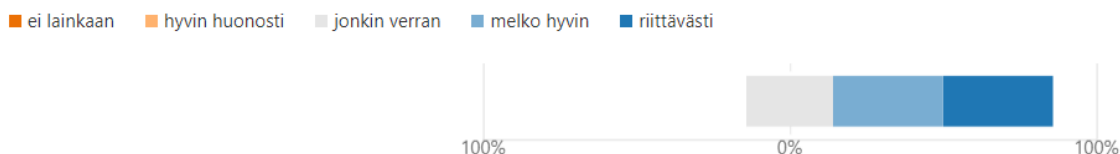
Sosiaalista ympäristöä koskevissa kysymyksissä ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin niitä ihmisiä, sosiaalisia ryhmiä sekä verkostoja, joiden kanssa perheet ovat tekemisissä arjessaan. Sosiaalinen ympäristö käsittää myös ne sosiaaliset tilanteet ja tapahtumat, joihin perheet osallistuvat.

Taulukko 3. Perheiden sosiaaliset ympäristöt

Kaikki vastaajat mainitsivat perheen ja sukulaiset arkeensa kuuluviksi sosiaalisiksi suhteiksi. Myös päiväkodin henkilökunta, päiväkotiryhmän lapset sekä harrastustoiminnan ihmiset mainittiin lähes kaikkien vastaajien arkeen kuuluviksi. Muu-vaihtoehdon kohdalla kaksi vastaajaa mainitsi lisäksi työyhteisön ja henkilökohtaiset avustajat perheen arkeen kuuluviksi sosiaalisiksi suhteiksi. Sosiaalinen media kuului oleellisesti arkeen vain hieman alle puolella vastaajista (6/14). Kuitenkin esimerkiksi Karuselli-hankkeen tekemien selvitysten ja Päiväkotibarometrin (2019) mukaan sosiaalinen media ja älylaitteiden käyttö ovat vanhemmille yksi tärkeä hyvinvointiin liittyvä tekijä, josta koettiin tarvetta keskustelulle.

Taulukko 4. Perheiden osallistumisen mahdollisuudet sosiaalisiin ympäristöihin.

Kysyttäessä perheiden mahdollisuuksista osallistua heille mieluisiin sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin, kyselyyn vastanneista vanhemmista suurin osa koki, että heillä oli melko hyvin tai riittävästi mahdollisuuksia osallistua haluamiinsa sosiaalisiin tilanteisiin. Vastajista vajaa kolmannes koki mahdollisuuksia olevan jonkin verran. Kukaan vastaajista ei kokenut, että mahdollisuuksia olisi ollut huonosti tai ei lainkaan.

Sosiaalisen ympäristön kohdalla suurimmaksi yläluokaksi nousi sosiaalinen vuorovaikutus, joka pitää sisällään alaluokat sosiaaliset tilanteet, sosiaaliset suhteet, sosiaalisten kontaktien luominen ja vuorovaikutustaidot. Toiseksi merkittäväksi yläluokaksi sosiaalisessa ympäristössä nousi muilta ihmisiltä saatu tuki. Hyvinvointia rajoittavana tekijänä vanhemmat kokivat arjen kuormittavuuden.

Vaikka vastaajista suurin osa oli maininnut päiväkodin henkilökunnan (12/14 vastaajaa) ja päiväkodin lapset (13/14 vastaajaa) arkeensa oleellisesti kuuluviksi sosiaalisiksi suhteiksi, avoimissa vastauksissa maininnat keskittyivät useimmin isovanhempiin, sukulaisiin ja ystäviin. Näiden vastausten yhteydessä korostui erityisesti ihmissuhteiden merkitys hyvinvointia tukevana tekijänä:

Nähdään muita ihmisiä, niin mieli virkistyy. Ä10

Lapsilla sosiaalisten suhteiden yhteydessä pidettiin tärkeänä vuorovaikutustaitojen oppimista ja kehittymistä. Osa vanhemmista koki, että sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot kehittyvät, kun lapsilla on mahdollisuuksia sosiaalisiin tilanteisiin sekä monipuoliseen ympäristöön ja virikkeisiin myös oman kodin ulkopuolella:

Enemmän yhteistä tekemistä lapsen kavereiden/ystäväperheiden kanssa jotta lapsi oppisi enemmän vuorovaikutustaitoja toisten lasten kanssa. Ä2

Useissa vastauksissa sosiaalisia suhteita ja tilanteita toivottiin perheiden arkeen enemmän. Osa vanhemmista toivoi ystävyysuhteiden muodostumisen ehkäisevän lapsen kiusatuksi tulemistä ja yksinäisyyttä. Vastauksissa toivottiin myös enemmän vuorovaikutusta päiväkotiryhmän muiden perheiden kanssa:

Olisi kiva tutustua oman lapsen pk-ryhmän muihin lapsiin ja heidän perheisiinsä heti kun on uutena ryhmässä. Ä5

Toivoisin itselleni ja lapsille enemmän kavereita. Pelkään, että vanhempi lapsemme tulee kiusatuksi, kun on arka, niin haluaisin enemmän kavereisuhteita. Ä10

Toinen sosiaalisessa ympäristössä merkittäväksi noussut yläluokka oli muilta ihmisiltä saatu tuki, jota puolet vastaajista (7/14) piti hyvinvoinnin kannalta tärkeänä. Vastaajat kokivat hyvinvointia tukevana tekijänä sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden kautta muodostuneen tuen, kuten mahdollisuuden lastenhoitoapuun tai vertaistukeen:

Läheisten antama tuki (esim. isovanhemmilta saatu hoitoapu). Ystäväperheiden tapaaminen ja arjen jakaminen. Ä9

Hyvinvointia rajoittavana tekijänä voidaan nähdä arjen kuormittavuus. Osa vastaajista (4/14) tunsi, että heillä oli puutteita ajankäytön hallinnassa ja he kokivat arjen yhdistämisen sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen haastavana. Arki koettiin kiireisenä, eikä aikaa perheen tai ystävien kanssa ollut mahdollista viettää niin paljon kuin vastaajat olisivat halunneet:

Enemmän vain aikaa vuorokauteen, että kerkeäisi säännöllisemmin viettää aikaa kehittäen sosiaalisia suhteita entistä paremmaksi. Ä1

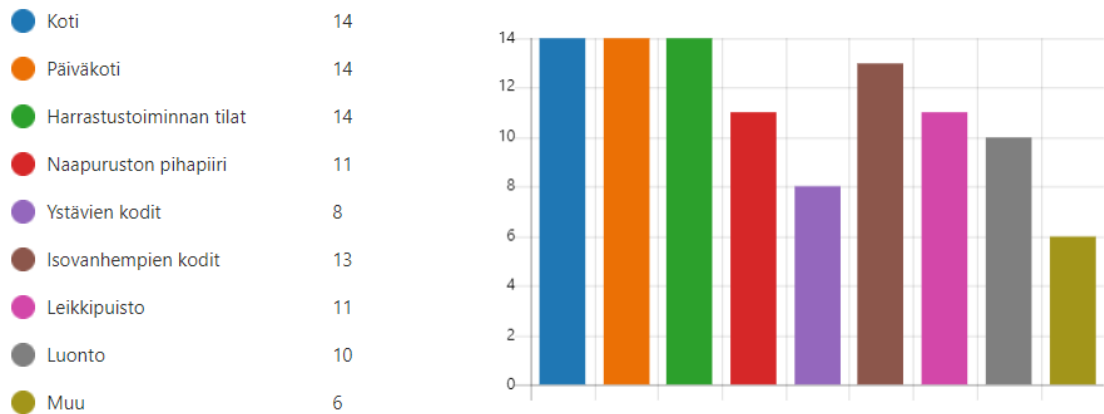
Arki (vanhempien työt, päiväkotia ja koulu) vievät paljon aikaa, joten arki-iltaisina ei usein jaksata nähdä ystäviä tai sukulaisia niin usein kuin haluaisi. Ä9

Ajankäytön hallitsemattomuuden lisäksi myös pitkä välimatka sukulaisiin tai isovanhempiin oli kahden vastaajan kohdalla sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin osallistumista rajoittava tekijä, joka vaikutti hyvinvointia rajoittavasti.

6.2 Fyysinen ympäristö

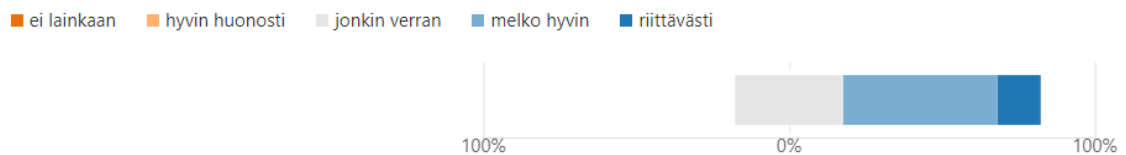
Fyysisessä ympäristössä kartoitettiin ensimmäisellä kysymyksellä perheiden arkeen liittyviä paikkoja ja tiloja, joissa perheet viettävät aikaa.

Taulukko 5. Perheiden fyysiset ympäristöt

Kaikki vastaajat (14/14) mainitsivat kodin, päiväkodin ja harrastustoiminnan tilojen kuuluvan heidän arkensa ympäristöiksi. Suurin osa vastaajista (13/14) koki isovanhempien kodit osaksi perheiden ympäristöjä. Työpaikka ilmoitettiin muu-vaihtoehdossa neljässä vastauksessa. Naapuruston pihapiiri (11/14) ja luonto (10/14) olivat perheiden arkeen liitettyjä fyysisiä ympäristöjä.

Taulukko 6. Perheiden mahdollisuudet osallistumiseen fyysisessä ympäristössä.

Vastaajista puolet koki mahdollisuuden viettää aikaa haluamissaan paikoissa melko hyväksi. Hieman yli kolmasosa vanhemmista koki, että heillä oli jonkin verran mahdollisuuksia osallistua fyysisiin ympäristöihin. Kaksi vastaajaa koki mahdollisuuden olevan riittävä. Kukaan vastaajista ei kokenut, että mahdollisuuksia olisi ollut huonosti tai ei lainkaan.

Fyysisessä ympäristössä suurimmiksi yläluokiksi hyvinvointia edistävissä tekijöissä vastausten perusteella nousi luonto sekä sosiaalinen konteksti, joka pitää sisällään alaluokat sosiaaliset suhteet ja yhdessä tekeminen. Luonnon ja sosiaalisen kontekstin lisäksi fyysisen ympäristön yläluokkia olivat rakennettu ympäristö ja harrastukset sekä koti. Rajoittaviksi tekijöiksi määrittyi yläluokat korona ja arjen kuormittavuus.

Kymmenen vastaajaa ilmoitti valmiissa vastausvaihtoehdoissa luonnon kuuluvan osaksi perheen arkea. Luonto ja siihen liittyvät toiminnot kuten ulkoilu ja retkeily kuitenkin nousivat suurimmassa osassa avoimissa vastauksissa esille (12/14). Vastausten mukaan luonnossa liikkuminen ja siellä perheen kanssa vietetty yhteinen aika ovat vanhemmille tärkeitä hyvinvoinnin tekijöitä. Osa vanhemmista koki tärkeänä luonnosta oppimisen, luontoarvojen ja liikunnallisten elämäntapojen opettamisen lapsille:

Haluaisimme tutustuttaa lapsia luontoon ja kaikkeen mitä siellä voi tehdä (itse tottunut lapsena liikkumaan luonnossa). Ä6

Luonnossa liikkuminen on meille tärkeää ja mieluista. Luontoarvot ja niiden opettaminen lapselle on tärkeää. Ä2

Vastauksista nousi esiin rauhallinen luonnossa vietetty aika. Rentoutumiseen ja palautumiseen viittaavaa toimintaa, kuten luonto- ja eväsretkiä mainittiin useamman vanhemman vastauksissa.

Toiseksi eniten hyvinvointia tukevia tekijöitä kertyi alaluokkaan sosiaaliset suhteet. Vastausten perusteella sosiaaliset suhteet pitävät sisällään yhdessäoloa ystävien, läheisten ja sukulaisten kanssa. Ystävien ja sukulaisten kodit mainittiin yhdessäolon mahdollistavina paikkoina. Sukulaisista selvästi useimmin mainittiin isovanhemmat ja heidän kanssaan vietetty yhteinen aika:

Kaikki, joka liittyy kiireettömään ja yhdessä oloon ovat tärkeimpiä/arvokkaita hetkiä. Ä12

Fyysisessä ympäristössä vaikutti olevan merkityksellistä yhdessä tekeminen. Tekemisen määrittelyn yhteydessä mainittiin myös se, kenen kanssa tehdään ja toimitaan. Yhdessä tekemiseksi määriteltiin mm. pelaaminen, erilaiset urheiluaktiviteetit, kuten luiselu, hiihto ja uinti. Myös lasten ja ystävien kanssa yhdessä tekeminen koettiin vastausten perusteella osaksi fyysisiä ympäristöjä.

Rakennetuista ympäristöistä mainittiin useasti sisäleikkipuistot ja toive viettää niissä enemmän aikaa. Sosiaalisten tilanteiden merkitys nousee esille myös tässä yläluokassa. Sisäleikkipuistoissa koettiin olevan sosiaalisia tilanteita niin lapsille kuin aikuisillekin.

Kaikki vastaajat valitsivat harrastustoiminnan tilat yhdeksi keskeisistä ympäristöistä. Avoimissa vastauksissa harrastustoiminta mainittiin vain kolme kertaa, mutta ehkä harrastuksen merkitys ja hyvinvointia tukevat asiat mielletään enemmän yhdessä tekemiseksi ja asioiden oppimiseksi tai sosiaalisiksi suhteiksi.

Avoimissa vastauksissa kotiin liittyviä vastauksia oli vain kaksi. Suurimmalta osin kotiin liittyvät vastaukset olivat fyysisen kotiympäristön kuvailua. Kodista nostettiin esiin myös oman tilan ja ajan mahdollistaminen sekä kotona tekeminen. Yhdessäkään avoimessa vastauksessa ei noussut esille toive viettää enemmän aikaa kotona.

Koronatilanne rajoittaa ystävien ja sukulaisten luona vierailuja ja yleisesti eri fyysisiin paikkoihin pääsyä. Tämä näkyi myös vanhempien vastauksissa:

Tämä on nyt korona-aikana ollut pinnalla erityisesti. Muuten on asia ollut ok. Ä5

Vastausten perusteella työt ja arjen kuormittavuus rajoittivat vanhempien/perheiden osallistumista heille mieluisiin toimintoihin:

Perheenä olisi mukava viettää enemmän aikaa luonnossa, mutta arjen suorittamisessa aikaa sille on ollut vaikea järjestää. Toivoisin, että olisi enemmän aikaa käydä lasten kanssa esim. kirjastossa, mutta siihenkään ei tunnu löytyvän riittävästi aikaa. Ä4

6.3 Kulttuurinen ympäristö

Kyselyssä kartoitettiin avoimilla kysymyksillä perheille merkityksellisiä arvoja, rutiineja ja perinteitä. Kysymyksiin vastasi lähes kaikki vastaajat (13/14). Vastaukset olivat pääsääntöisesti luettelomuotoisia. Vanhempien vastauksissa arvoja, perinteitä ja rutiineja mahdollistavia tekijöitä mainitsi kymmenen vastaajaa ja rajoittavia tekijöitä mainitsi yhdeksän vastaajaa.

Arvoihin liittyvissä vastauksissa alaluokiksi nousivat toisten auttaminen ja kunnioittaminen, ympäristön arvostus, käytöstavat, läheiset ihmiset ja arvostus. Suurin osa vastaajista (9/14) nosti toisten ihmisten auttamisen ja kunnioittamisen tärkeäksi arvoksi heidän perheelleen. Vanhempien kunnioitus määriteltiin osaksi kunnioittamista. Toisten ihmisten auttaminen nousi avoimissa vastauksissa tukemaan kunnioittamisen arvoa:

Ollaan reiluja ja tasapuolisia. Ä5

Ympäristön arvostuksessa luonnon ja eläinten kunnioitus nousi esille. Neljä vastaajaa koki käytöstapojen ja niiden opetteluun olevan merkityksellistä perheelleen:

Käytöstapojen opettelu arjessa ja muita kohtaan. Ä1

Kuusi vastaajaa nosti esille toisiin ihmisiin liittyviä arvoja, kuten ystävät ja perhekeskeisyys. Tässä alaluokassa mainitaan myös rakkaus ja ystävällisyys. Alaluokka arvostus

pitää sisällään niin itsensä, kuin toistenkin ihmisten arvostamisen. Myös tasa-arvo ja ihmisarvo mainitaan muutamassa (3/14) vastauksessa:

Arvostaminen (itsensä, tavaroiden jne.) Ä2

Aiemmin mainittujen ympäristöjen ja palveluiden koettiin mahdollistavan arvoja siten, että varhaiskasvatuksessa, koulussa ja harrastuksissa jaetaan samoja arvoja perheiden kanssa. Perheen arvot eivät välttämättä kohtaa muiden ihmisten arvojen kanssa, mikä voidaan kokea syyllistävänä ilmapiirinä tai vanhemman toiveiden kunnioittamisen puutteena:

Kaikilla tapaamillamme henkilöillä ei välttämättä ole samat arvot. Lapselle välillä vaikea selittää / lapsen vaikea ymmärtää. Ä6

Alaluokiksi perheiden rutiineista ja perinteistä muodostui säännölliset arkirutiinit, juhlapyhät ja yhdessä tekeminen. Suurin osa vastaajista (12/13) nosti esille säännöllisiin arkirutiineihin liittyviä asioita. Perheiden perinteitä ja rutiineja olivat useimmin yhdessä syöminen ja iltarutiinit. Arjen toimintojen säännöllisyyteen liitettyjä tekijöitä mainittiin myös usein:

Arjessa pyritään pitämään kiinni säännöllisyydestä. Ä3

Yhdessä tekeminen koostui perheen ja sukulaisten kanssa vietetystä yhteisestä ajasta ja yhteisestä tekemisestä, kuten lukemisesta ja harrastuksista. Ajallista määritelmää yhdessä tekemiselle mainittiin useita: jokapäiväinen, kerran viikossa ja viikonloppuisin tapahtuva yhteinen tekeminen:

Yritetään päivittäin tehdä jotain yhdessä. Ä10

Neljässä vastauksessa määritellään perinteiksi myös juhlien vietto. Juhlapyhiin liitetään perhe ja sukulaiset:

Päivänsankarin erityishuomioiminen, kulttuuriin kuuluvien juhlapäivien huomiointi. Ä3

Varhaiskasvatuksen, työn ja koulun koettiin auttavan arkirytmien muodostumisessa ja ylläpitämisessä. Myös sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä sekä käytöstopojen opettelussa ympäristöjen ja palveluiden koettiin tukevan perheitä:

Päiväkoti, koulu ja työt edesauttavat säännöllisen arkirytmien ylläpitämistä. Ä9

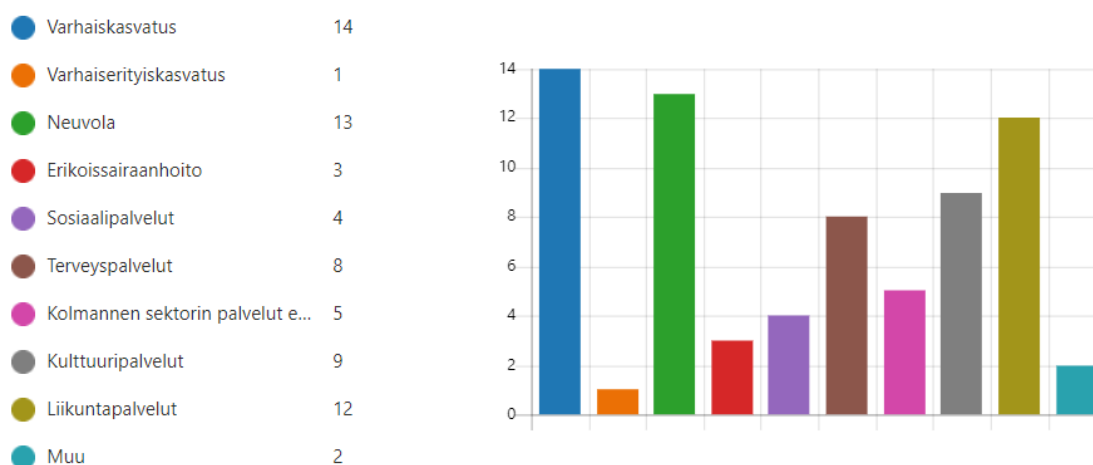
Työpaikka ja harrastusten huonot ajankohdat koettiin rajoittavan perinteiden ja rutiinien ylläpitoa. Arki-iltoihin toivottiin lisää aikaa ja yhdessäoloa. Tämän mahdollistaisi muun muassa harrastusten alkaminen koulupäivän päätteeksi. Harrastuksien rajoittavina tekijöinä mainittiin myös niiden kallis hinta ja huono sijainti:

Paljon töitä, välillä vähän aikaa olla yhdessä. Ä11

6.4 Institutionaalinen ympäristö

Institutionaalisessa ympäristössä kartoitettiin aluksi yhteiskunnan palveluita, joita perheet käyttävät tai ovat käyttäneet.

Taulukko 7. Perheiden käyttämät palvelut.

Kyselyyn vastanneista perheistä suurin osa mainitsi käyttäneensä neuvolan palveluita sekä liikuntapalveluita. Hieman yli puolet vastaajista mainitsi käyttäneensä terveyspalveluita sekä kulttuuripalveluita. Muu-vaihtoehdossa mainittiin julkinen liikenne, koulu sekä vammaispalvelut.

Avointen vastausten osalta aineistosta muodostui kolme yläluokkaa: palveluiden saataavuus, palveluiden kautta saatu tuki sekä terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitäminen. Koska avoimissa vastauksissa vastaajat käsitelivät yläluokkia niihin oleellisesti liittyvissä palveluympäristöissä, tarkastelemme yläluokkia aineistosta muodostuneiden palveluympäristöjen sosiaali- ja terveyspalvelut, kulttuuri- ja liikuntapalvelut, kasvatus- ja opetuspalvelut sekä kolmas sektori sisällä.

Sosiaali- ja terveyspalvelut olivat yhdessä liikunta- ja kulttuuripalveluiden kanssa eniten vastauksissa mainittu palveluympäristö (11/14 vastaajaa). Sosiaali- ja terveyspalvelut

koettiin yleisesti hyvinvointia tukevaksi palveluympäristöksi. Vanhemmat kokivat etenkin terveyspalveluiden ja erikoissairaanhoidon toimivan terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä silloin, kun niitä on tarvittu:

Erikoissairaanhoidon lapsen terveydellisten haasteiden ja kuntoutuksen kanssa. Ä11

Sosiaali- ja terveyspalveluista eniten mainintoja vastauksissa (8/14) on saanut neuvolapalvelut. Hyvinvointia tukeviksi tekijöiksi neuvolapalveluissa nousi yläluokat palveluiden kautta saatu tuki sekä terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitäminen. Näistä mainittiin muun muassa lapsen kasvun ja kehityksen seuranta, neuvolasta saatu apu sekä ennaltaehkäisevä työ hyvinvoinnin edistämiseksi. Muutamien vanhemman (3/8) vastauksissa neuvolapalveluiden koettiin kuitenkin rajoittavan hyvinvointia esimerkiksi lapsen kehitykseen liittyvissä huolissa ja vanhempien jaksamisessa. Vastajat kokivat, etteivät olleet saaneet riittävästi tukea vanhemmuuden, arjen tai oman jaksamisen suhteen:

Olisin kaivannut (ja kaipaen vieläkin) keskusteluapua vanhemmuuteen. Neuvolassa kysyttiin vauvan syntymän jälkeen pari kk, miten jaksan, kysyminen loppui sitten kun en enää jaksanut. Ä10

Perheneuvolan ja neuvolan tukea olisi tarvittu enemmän lasten ongelmassa mm. tarkkaavuuden haasteet ja vanhempien tukemisessa em. suhteen. Ä4

Liikuntapalvelut olivat kolmanneksi suurin käytetty palvelu (12/14 vastaajaa). Avoimissa kysymyksissä ne mainittiin 11 vanhemman vastauksissa. Vastaajien mainitsemia palveluita olivat uimahalli, kirjasto, museot, elokuvateatterit ja seikkailupuistot:

Kulttuuriin & liikuntaan kuuluu paljon mm. seikkailupuistoja tai muuta aktiivista tekemistä, elokuvia/museoita. Ä1

Kulttuuripalvelut kuuluivat puolestaan yhdeksän perheen arkeen. Käsittelimme aineistossa liikunta- ja kulttuuripalveluita yhtenäisenä palveluympäristönä, koska avoimissa vastauksissa vastaajat olivat usein maininneet liikuntapalvelut ja kulttuuripalvelut yhdessä sekä niiden molempien koettiin tukevan samalla tavalla henkistä ja fyysistä hyvinvointia:

Käymme museoissa, elokuvissa, uimahalleissa jne. Edistävät henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Ä8

Kahden vanhemman vastauksessa mainittiin koronapandemian rajoitusten vaikutus liikunta- ja kulttuuripalveluiden saatavuuteen sekä kolmen vanhemman kohdalla nousi esiin kulttuuripalveluiden tarjonnan riittämättömyys:

Lapsille suunnattuja tapahtumia/konsertteja on suhteellisen vähän (normiaikaan). Ä1

Pääosin vanhemmat tuntuivat kuitenkin olevan tyytyväisiä liikunta- ja kulttuuripalveluiden määrään ja laatuun.

Varhaiskasvatus oli mainittu avoimissa kysymyksissä miltei puolella vastaajista (6/14). Kaikki vanhemmat kokivat varhaiskasvatuksen tukevan perheiden hyvinvointia. Päiväkodista saatu tuki muun muassa arjen rutiinien ylläpitämisessä sekä lasten kasvun ja kehityksen tukemisessa mainittiin useassa vastauksessa. Varhaiskasvatus koettiin myös turvalliseksi ympäristöksi:

Varhaiskasvatuksen aikuiset ovat turvallisia ja mukavia, päiväkodissa on hyvä olla. Ä8

Reilu kolmannes vanhemmista (5/14) mainitsi käyttäneensä tai käyttävänsä kolmannen sektorin palveluita. Avoimissa vastauksissa kolmannen sektorin palvelut mainittiin kaksi kertaa. Hyvinvointia tukeviksi asioiksi nostettiin perhekahvilat ja niiden kautta saatu tuki sekä ammattiliiton tarjoamat palvelut, jotka mahdollistavat perheille esimerkiksi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia:

MML:n perhekahvila oli iso tuki, kun lapset olivat pieniä, sai vertaistukea. Ä10

Ammattiliiton kautta vuokrattavat vapaa-ajan mökit / huoneistot. I2

6.5 Yhteenveto tuloksista

Kyselyn tuloksissa kaikissa ympäristöissä korostui sosiaalinen konteksti. Sosiaalisia suhteita sekä ajan viettämistä ja yhteistä toimintaa perheen, isovanhempien ja ystävien kanssa pidettiin tärkeänä. Perheille tärkeitä arvoja olivat toisten ihmisten kunnioittaminen, arvostaminen ja auttaminen. Myös varhaiskasvatuksen, koulun ja harrastusten koettiin tukevan perheen arvoja. Palveluiden kautta saatua tukea arvostettiin, mutta toisaalta esimerkiksi neuvolan ja perheneuvolan tukea olisi toivottu enemmän. Sosiaalisten suhteiden toivottiin myös opettavan lapsille esimerkiksi vuorovaikutustaitoja ja käytöstapoja. Opinnäytetyön kyselyn tulokset osoittivat, että vanhemmat kaipaavat sosiaalisia kontakteja päiväkodin muihin perheisiin. Myös arjen jakamista ja vertaistukea pidettiin kyselyssä hyvinvoinnin kannalta tärkeinä. Opinnäytetyön kyselyn tulokset olivat tuen tarpeiden, kuten vertaisuuden ja käytännön neuvojen osalta hyvin samansuunta-

sia Päiväkotibarometrin (2019) tulosten kanssa. Karuselli-hankkeen kyselyssä sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot sekä tunnetaidot, kaveritaidot ja kiusaamisen ehkäisy ovat nousseet tärkeiksi hyvinvointiteemoiksi (Korhonen 2021).

Kyselyssä luonto ja luontoarvot nousivat merkittäväksi hyvinvointia tukevaksi tekijäksi. Luonto liitettiin usein rauhoittumiseen ja palautumisen kokemiseen, mutta myös perheen kanssa luonnossa liikkuminen sekä luontoarvojen opettaminen koettiin tärkeinä. Koronapandemian aikaiset vähäiset mahdollisuudet kulttuuri- ja harrastustoimintaan ovat voineet vaikuttaa vanhempien näkemyksiin luontoon liittyen ja luonnon merkitys on saattanut korostua rajoitusten myötä. Hankkeen hyvinvointiteemoihin liittyy oleellisesti myös fyysinen hyvinvointi ja siihen liittyvät tekijät, kuten riittävä liikkuminen (Korhonen & Klemetti 2020).

Vaikka kyselyssä oli ohjeistettu vanhempia vastaamaan kysymyksiin, kuten he normaalioloissa asiat kokivat, Covid19-pandemian mukanaan tuomien rajoitusten merkitystä ei voi täysin poissulkea. Koronaviruspandemian vaikutuksista kysyttäessä suuri osa vanhemmista koki, että koronaviruspandemia on vaikuttanut paljon perheiden arkeen. Tämä ilmeni vastauksissa esimerkiksi sosiaalisten kontaktien vähenemisenä, harrastustoiminnan muutoksina ja fyysisen ympäristön rajoituksina. Myös matkustelun rajoittuminen nostettiin esille. Muutamat vastaajat löysivät koronan vaikutuksesta positiivisiakin asioita, kuten enemmän liikuntaa, ulkoilua ja yhdessäoloa perheenä. Koronaviruspandemian vaikutus on suuri myös sosiaalisen ympäristön kohdalla. Sosiaalisessa ympäristössä koronapandemian vaikutus hyvinvointia rajoittavana tekijänä mainittiin puolella vastaajista (7/14). Vastaajat kokivat sosiaalisten kontaktien sukulaisiin, ystäviin ja läheisiin vähentyneen merkittävästi. Vain yksi vastaaja koki koronapandemian vaikutuksen sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen vähäiseksi. Koronaviruspandemian vaikutukset saattavat toimia myös sosiaalisten suhteiden merkitystä korostavana tekijänä.

Yli puolet (8/14) vastaajista koki koronaviruspandemian vaikuttaneen paljon perheiden fyysiseen ympäristöön. Tämä näkyi vastauksissa vähentyneinä tai rajoitettuina mahdollisuuksina osallistua harrastuksiin. Kulttuurisessa ja institutionaalisessa ympäristössä vaikutus näkyi erilaisiin tapahtumiin osallistumisen mahdollisuuksien ja palveluiden saatavuuden vähenemisenä.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Suomen Vanhempainliiton Karuselli-hankkeelle kahden pilottipäiväkodin vanhempien kokemuksia lapsiperheiden hyvinvointia tukevista ja rajoittavista tekijöistä arjen eri toimintaympäristöissä. Tavoitteena oli tuottaa moniammatillista tietoa hankkeelle liittyen perheiden hyvinvointiin. Tätä tietoa hanke voi hyödyntää tavoitteissaan, joihin kuuluu muun muassa vanhempien osallisuuden kokemuksen ja vertaisuuden vahvistaminen sekä yhteisöllisten toimintatapojen kehittäminen yhteistyössä vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Teoria-aineistoa kerättiin tutkimusartikkeleista, toimintaterapian kirjallisuudesta sekä hyvinvointiin, hankkeeseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä materiaaleista. Lapsiperheiden hyvinvointiin liittyviä opinnäytetöitä kartoitettiin ja niitä löytyi pääasiassa sosiaalialan tutkinto-ohjelman opiskelijoiden tekeminä. Yhteisöihin liittyvää suomenkielistä materiaalia ei löytynyt, joten yhteisöjen kanssa toteutuvat toimintaterapeutin työskentelymallit ovat suomennettu vapaasti alkuperäislähteestä.

Opinnäytetyön keskeisenä teoriana oli toimintaterapian kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (CMOP-E). Toimintaan sitoutumisen merkitys on mallissa keskeistä ja siinä käsitellään toimintaa muun muassa terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Lapsiperheiden hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät olivat opinnäytetyön keskeinen aihealue. CMOP-E-mallissa käsitellään muun muassa kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin merkitystä ihmiselle. Tämä merkitys tukee opinnäytetyön näkökulmaa yhteisön asiakkuudesta, sillä useiden lähteiden mukaan yhteisö voidaan määritellä sosiaalisesti ja kulttuuriseksi ryhmäksi, jolla on sama päämäärä tai tarkoitus (Hyett & Kenny & Dickson-Swift 2019: 246). Yhteisöksi tässä työssä määriteltiin hankkeen kahden pilottipäiväkodin perheiden muodostamat yhteisöt, joiden tavoitteena on hankkeen myötä puuttua lasten hyvinvointihaasteisiin yhteisöllisyyden ja osallisuuden kautta.

Alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa opinnäytetyö laadullisena teemahaastatteluna. Valittu teoreettinen malli sopi hyvin teemahaastattelun rungon pohjaksi. Teemahaastattelu muutettiin kuitenkin kyselylomakkeeksi Covid19-pandemian poikkeustilan ja sen tuomien rajoitusten vuoksi. Muutoksen myötä teoriaosaa kavennettiin koskemaan vain mallin ympäristötekijöitä, koska mallin kaikkien osa-alueiden käyttö lomakekyselyssä olisi ollut liian laajaa, eikä olisi antanut mahdollisuutta tarpeeksi syvälliseen analyysiin.

Kyselylomakkeet toimitettiin päiväkodeihin tammikuussa 2021. Päiväkodin henkilökunta organisoivat kyselyn jakamisen vastaajille ja kokosi valmiit lomakkeet, jotka opinnäytetyöntekijät noutivat päiväkodeilta. Lomakkeita jaettiin 40 kappaletta ja niistä palautui yhteensä 14 kappaletta. Vantaalla opinnäytetyön kyselyn lisäksi samaan aikaan toteutui

Karuselli-hankkeen paperinen lomakekysely ja sähköinen pääkaupunkiseudun asiakas-tyytyväisyyskysely. Henkilökunnan vaihtuvuus ja kolmen kyselyn samanaikaisuus vaikuttivat opinnäytetyön kyselyyn liittyvän informaation kulkuun päiväkodin henkilökunnalle. Nämä tekijät ovat voineet osaltaan vaikuttaa vastausprosenttiin.

Opinnäytetyö toteutui laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmin. Kyselylomake muodostui määrällisesti mitattavista kysymyksistä sekä avoimista kysymyksistä, joiden vastaukset analysoitiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Aineiston analysoitavaksi valittiin teorialähtöinen sisällönanalyysi, koska opinnäytetyössä käytetty toimintaterapian teoria muodosti analyysissa aineiston pääluokat. Määrällisesti mitattavien kysymysten tarkoitus oli johdatella vastaaja aihealueeseen eli neljän eri ympäristön määrittelyyn: sosiaalisen, fyysisen, kulttuurisen ja institutionaalisen. Tämän vuoksi määrällisesti mitattavia vastauksia ei analysoitu omana tietonaan, vaan vastauksista saatua yleistä tietoa yhdistettiin laadullisesti analysoituihin vastauksiin.

Lomakkeen tulokset kirjattiin Microsoft Forms -ohjelmaan, jotta vastauksia olisi helppompaa analysoida. Ohjelma muodosti taulukot määrällisistä kysymyksistä ja tekstitaulukon laadullisesti analysoitavista vastauksista. Laadullinen analysointi toteutui aineistoa redusoimalla eli pelkistämällä sekä klusteroimalla eli aineistoa ryhmittelemällä. Aineistosta nostettiin opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen kannalta oleellimmat ala- ja yläluokat. Pääluokat muodostuivat CMOP-E-mallin ympäristöistä. Aineistoa analysoitiin jokaisen ympäristön kohdalla erikseen, jonka jälkeen aineistoa yhdisteltiin eri ympäristöistä ja luotiin yhteenveto koko kyselylomakkeesta saadusta aineistosta.

Tulokset ja niiden tulkinta

Kyselyn tuloksissa vahvana hyvinvointia tukevana tekijänä oli sosiaalinen konteksti, joka ilmeni kaikissa ympäristöissä. Tulos ei ollut sinänsä yllättävä, sillä sosiaalinen konteksti vaikuttaa vahvasti usealla eri tasolla aina päivittäisistä vuorovaikutustilanteista yhteisöissä vallitseviin asenteisiin ja arvoihin sekä yhteiskunnan rakenteisiin (Polatajko & Backman ym. 2007: 48–50). Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksissa nostetaan esille myös sosiaalisten suhteiden ja tilanteiden kautta mahdollistuva lapsen vuorovaikutustaitojen oppiminen ja niiden merkitys. Yhteistyökumppanin kanssa käydyssä keskustelussa (18.3.2021) kävi ilmi, että opinnäytetyön tuloksista vuorovaikutustaidot olivat nousseet esille myös hankkeen kyselyiden vastauksissa (Korhonen 2021).

Toiseksi merkittäväksi hyvinvointia tukevaksi yläluokaksi nousi luonto. Luonnossa liikuminen ja ajan viettäminen kuului oleellisesti monen perheen arkeen, mutta usein

luonnossa vietettyä aikaa myös toivottiin nykyistä enemmän. Covid19-pandemian rajoitukset ovat saattaneet korostaa vanhempien kokemuksia luonnon merkityksestä.

Tuloksissa yllätti teknologian käyttöön ja sosiaaliseen mediaan liittyvien mainintojen puute. Alle puolet (6/14) vastaajista oli maininnut sosiaalisen median kuuluvan perheen sosiaaliseen ympäristöön, mutta teknologia mainittiin avoimissa vastauksissa kaksi kertaa, joissa molemmissa teknologian käytön koettiin rajoittavan hyvinvointia. Joko vastaajat eivät olleet ymmärtäneet sen kuuluvan myös yhdeksi osaksi ympäristöjä tai eivät kokeneet teknologian käytön olevan oleellinen osa perheen arkea. Tulos on ristiriidassa muiden tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Karuselli-hankkeen tekemien selvitysten mukaan teknologian käyttö ja siihen liittyvät haasteet ovat yksi vanhempien esille nostamia teemoja hyvinvointiin liittyen (Korhonen 2020; Korhonen 2021). Teknologian rooli ja vaikutus hyvinvointiin olisi ehkä tullut esille, jos kyselyssä olisi kartoitettu ympäristön sijaan toimintaan liittyviä tekijöitä.

Lomakekyselyssä vastaukset olivat suppeita, eikä tarkennusmahdollisuutta ollut. Useimmat avoimet vastaukset olivat kirjoitettu listamuotoon ilman tarkennuksia ja selityksiä. Tämä toi haasteita aineiston analysointiin. Osa vastauksista jäi ilman syvempää merkitystä, vaikka avoimilla kysymyksillä pyrittiin antamaan mahdollisuus vastata mahdollisimman perusteellisesti ja omakohtaisesti. Kysymysten mahdollinen väärinymmärrys on myös syytä ottaa huomioon. Joissain vastauksissa oli havaittavissa kysymyksen väärinymmärryksen mahdollisuus. On myös mahdollista, että vastaajissa on ollut henkilöitä, jotka eivät ole ymmärtäneet kysymyksiä vähäisen suomen kielen taitonsa vuoksi. Lisäksi kahden päiväkodin näkemykset ovat suppea näkökulma hankkeelle, jossa on mukana tällä hetkellä kahdeksan päiväkotiä.

Eettisyys

Opinnäytetyötä varten tehtiin yhteistyösopimus Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Suomen Vanhempainliiton Karuselli-hankkeen kanssa. Tutkimusluvut haettiin hankkeen kautta Lempäälän kunnalta ja Vantaan kaupungilta. Vastaajille jaettiin tutkittavan informointi- ja tietosuojaseloste, tutkittavan suostumuslomake ja informointi opinnäytetyöstä. Opinnäytetyöprosessissa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä ja huomioitiin sen keskeisiä lähtökohtia. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2013) mukaan näitä ovat rehellisyys ja huolellisuus kaikessa tekemisessä koko prosessin ajan, eettisesti kestävien menetelmien käyttäminen sekä tutkijoiden työn ja saavutusten arvon kunnio-

oittaminen asianmukaisesti. Lisäksi tutkimuksen tulee täyttää tieteellisen tiedon vaatimukset suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin osalta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6.)

Kysely päätettiin toteuttaa paperisena kyselylomakkeena tietoturvallisuuden ja mahdollisimman suuren vastausprosentin vuoksi. Aiheesta neuvoteltiin yhteistyökumppanin kanssa ja sähköisen kyselyn haasteet olisivat mahdollisesti vaikuttaneet negatiivisesti vastauksien määrään. Toisen päiväkodin kohdalla tuli huomioida myös vastaajien suomen kielen taito. Kyselyä ei voitu jakaa satunnaisesti valituille vanhemmille. Tämä karsi pois vastaajia, joiden näkökulma olisi ollut erityisen tärkeä hankkeen tavoitteessa saada vähän osallistuvat vanhemmat, kuten maahanmuuttajataustaiset, mukaan toimintaan. Päiväkodin henkilökunta kartoitti vastaamaan kiinnostuneita vanhempia niistä vanhemmista, joiden suomen kielen taito oli riittävä kyselyyn vastaamiseen. Lomakkeen käännöstyöhön ja selkokielelle kääntämiseen ei opinnäytetyössä ollut resursseja.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja kysely toteutettiin täysin anonymisti. Päiväkodin henkilökunta huolehti kyselyyn liittyvien dokumenttien jakamisesta vastaajille. Kyselylomakkeet palautettiin pääosin ohjeen mukaisesti suljetuissa kirjekuorissa. Suostumuslomakkeet lähetettiin Karuselli-hankkeelle säilytettäväksi. Myös kyselylomakkeet lähetetään hankkeelle opinnäytetyön esittämisen jälkeen. Suostumus- ja kyselylomakkeet on pidetty erillään toisistaan, jolloin anonymiteetti on säilytetty. Dokumentit arkistoidaan lukittuun kaappiin Karuselli-hankkeen toimesta ja ne tuhotaan silpuamalla, kun opinnäytetyön valmistumisesta on kulunut kaksi vuotta.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (2020) mukaan opiskelijan tulee varmistua, onko hän esteellinen tutkimusta kohtaan. Esteellisyyttä tarkastellaan, jos henkilö on asianosaisiin sellaisessa suhteessa, joka saattaa vaikuttaa henkilön puolueettomuuteen. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020: 16.) Toinen opinnäytetyöntekijöistä on työskennellyt toisessa kyselyyn osallistuneista pilottipäiväkodeista. Asiaa on käsitelty hankkeen työntekijöiden sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun ohjaavien opettajien kanssa. Mielestämme toisen tekijän aiempi työhistoria pilottipäiväkodissa ei ole vaikuttanut hänen puolueettomuuteensa.

Päätelmät ja jatkosuositukset

Opinnäytetyön tulokset ovat kyselyyn vastanneiden vanhempien mielipiteitä ja näkökulmia liittyen perheiden hyvinvointiin. Karuselli-hanke voi hyödyntää tuloksien tietoa suunnitellessaan toiminnallisia ja yhteisöllisiä tapahtumia pilottipäiväkoteihin. Hanke

saa opinnäytetyöstä tietoa ympäristöjen monipuolisesta vaikutuksesta hyvinvointiin. Ympäristötekijöiden isäksi opinnäytetyön tuottama tieto toi esiin myös tietoa vanhempien toiminnallisista tarpeista sekä toimintojen merkityksistä perheille. Toimintaterapian näkökulma hyvinvointiin tuo moniammatilliseen työskentelyyn toimintaterapian ydinosaamista. Opinnäytetyössä esiin nostettu näkökulma yhteisöstä asiakkaana on osa toimintaterapian tulevaisuuden näkymää. Tulevaisuuden toimintaterapiaan kuuluu myös alan ja työtehtävien laajeneminen. Tietoa toimintaterapian mahdollisuuksista ja hyödyistä tulisi levittää mahdollisimman laajasti oman ammattikunnan ulkopuolelle. Opinnäytetyön onnistunut moniammatillinen yhteistyö on omalta osaltaan lisännyt tietoutta toimintaterapian mahdollisuuksista hyvinvoinnin edistämisen ja hanketyöhön osallistumisen näkökulmista. Myös toimintaterapian ryhmänohjaukseen liittyvää ammattitaitoa voisi olla hyödyllistä yhdistää sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen näkökulmiin. Moniammatillinen ryhmänohjaus toimintamuotojen suunnittelussa ja toteutuksessa voisi auttaa vähän osallistuvien vanhempien aktivoimisessa.

Luonto ja sen merkitys perheille muodostui yhdeksi suureksi tukevaksi tekijäksi perheiden koetun hyvinvoinnin näkökulmasta. Mielestämme luontoa voisi hyödyntää Karuselli-hankkeessa yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä, esimerkiksi lähiluonnossa toteutuvina toiminnallisina tapahtumina. Opinnäytetyö tuo tietoa myös palveluiden tarpeista ja mahdollisuuksista pilottipäiväkotien paikkakunnilla. Tuloksissa mainittiin muun muassa kulttuuripalveluiden ja lapsille suunnattujen tapahtumien vähäisyys. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi kunnallisella tasolla lähiluonnon käytettävyyden kehittämistä ja lasten kulttuuritoiminnan lisäämistä perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Opinnäytetyö keskittyi kartoittamaan vanhempien näkökulmia perheiden hyvinvoinnista. Tulevaisuudessa jatkotutkimuksena olisi hyödyllistä kartoittaa myös lasten näkemyksiä hyvinvointiin liittyvistä teemoista. Koska hankkeen tavoitteena on tarttua lasten hyvinvoinnin haasteisiin, toisi lasten osallistaminen tärkeää tietoa heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Opinnäytetyön tulosten perusteella toimintaterapian näkökulma on mielestämme hyödyllinen hankkeelle myös jatkossa yhteisöllisiä toimintatapoja ja tapahtumia kehitettäessä. Toimintaterapian ydinosaaminen toiminnan analysoinnista ja mukauttamisesta voisi auttaa perheiden aktivoimisessa mukaan toimintaan. Toiminnan merkitysten, vaatimusten ja perheiden osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden analysoiminen auttaisi luomaan toimintatapoja, joihin perheiden olisi helppo osallistua. Kuten aiemmin on jo todettu, erilasiin toimintoihin osallistuminen kuuluu oleellisesti ihmisen elämään ja on siksi osa hyvinvointia (Wilcock 2010: 112). Jos ihmisellä ei ole mahdollisuuksia käyttää

kykyjään voidakseen osallistua yhteisöissään erilaisiin toimintoihin tai ihmissuhteisiin, voi seurauksena olla toiminnallinen epätasapaino ja hyvinvoinnin heikkeneminen. Ympäristöä ja toimintaa muokkaamalla voidaan vähentää ympäristöstä nousevia esteitä, sekä mahdollistaa toiminnallisuutta ja hyvinvointia.

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opin-
näytetöiden eettiset suositukset. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINNÄYTETÖIDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382>. Viitattu 30.4.2020.

Bonder, Bette 2010. Cultural and Sociological Considerations in Health Promotion. Spirituality, Religion and Health. Teoksessa Scaffa, Marjorie E. & Reitz, Maggie S. & Pizzi, Michael A. (toim.). Occupational Therapy in the Promotion of Health and Wellness. E-kirja. Philadelphia: F. A. Davis Company. 96–107.

Cohn, Ellen S. & Lew, Cherylin 2015. Occupational Therapy's Perspective on the Use of Environments and Contexts to Facilitate Health, Well-Being, and Participation in Occupations. American Journal of Occupational Therapy 69(3). 1–13.

Davis, Jane A. 2017. The Canadian model of Occupational Performance and Engagement. Teoksessa Curtis, Michael & Adams, Jo & Egan, Mary (toim.). Occupational Therapy for People Experiencing Illness, Injury or Impairment – Promoting occupation and participation. E-kirja. Elsevier Ltd. 148–167.

Goldrich Eskow, Karen & Merryman, Beth M. 2010. Health Promotion for Families. Family-Centered Care in Occupational Therapy. Teoksessa Scaffa, Marjorie E. & Reitz, Maggie S. & Pizzi, Michael A. (toim.). Occupational Therapy in the Promotion of Health and Wellness. E-kirja. Philadelphia: F. A. Davis Company.

Hammel, Karen Whalley 2017. Opportunities for well-being: The right to occupational engagement. Canadian Journal of Occupational Therapy 84(4–5) 209–222.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykönen, Mari 2016. Toiminnan voimaa – Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyett, Nerida & Kenny, Amanda & Dickson-Swift, Virginia 2019. Re-imaging occupational therapy clients as communities: Presenting the community-centered practice framework. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 26 (4) 246–260.

Juhila, Kirsi. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Asianosaisten omien merkitysten ja tulkintojen korostaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.). Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>>. Viitattu 13.4.2021.

Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Murto, Jukka & Pentala, Oona & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Laatikainen, Tiina 2014. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. E-kirja. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 150–168.

Korhonen, Merja 2020. Hankehakemus. Saatu tiedoksi sähköpostilla.

Korhonen, Merja 2021. Varhaiskasvatuksen asiantuntija. Karuselli-hanke. Suomen Vanhempainliitto. Etähaastattelu 18.3.2021.

Korhonen, Merja & Klemetti, Laura 2020. Karuselli-kehittämishanke. Hankkeen esittelytilaisuus pilottipäiväkodeille. Powerpoint-esitys.

Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) 2014. Johdanto. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 13–21. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.4.2020.

Law, Mary & Polatajko, Helen & Babbitt, Sue & Townsend, Elizabeth 1999. Core Concepts of Occupational Therapy. Teoksessa Townsend, Elizabeth & Stanton, Sue & Law, Mary & Polatajko, Helene & Babbitt, Sue & Thompson-Franson, Tracey & Kramer, Christine & Swedlove, Fern & Brintnell, Sharon & Campanile, Loredana (toim.). Enabling Occupation: An Occupational Therapy Perspective. Ottawa: CAOT Publications ACE. 29–56.

Opetushallitus 2018. Määräykset ja ohjeet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf>. Viitattu 23.4.2020.

Pizzi, Michael A. & Renwick, Rebecca 2010. Quality of Life and Health Promotion. Teoksessa Scaffa, Marjorie E. & Reitz, Maggie S. & Pizzi, Michael A. (toim.). Occupational Therapy in the Promotion of Health and Wellness. E-kirja. Philadelphia: F. A. Davis Company. 122–134.

Polatajko, Helene J. & Backman, Catherine & Babbitt, Sue & Davis, Jane & Eftekhari, Parvin & Harvey, Andrew & Jarman, Jennifer & Krupa, Terry & Lin, Nancy & Pentland, Wendy & Rudman, Debbie Laliberte & Shaw, Lynn & Amoroso, Bice & Connor-Schisler, Anne 2007. Human occupation in context. Teoksessa Townsend, Elizabeth A. & Polatajko Helene (toim.). Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being & Justice Through Occupation. E-kirja. Ottawa, Ontario: CAOT Publications ACE. 37–61.

Polatajko, Helene J. & Davis, Jane & Stewart, Deb & Cantin, Noémi & Amoroso, Bice & Purdie, Lisa & Zimmerman, Daniel 2007. Specifying the domain of concern: Occupation as core. Specification of an occupational perspective: Our Canadian model. Teoksessa Townsend, Elizabeth A. & Polatajko Helene (toim.). Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being & Justice Through Occupation. E-kirja. Ottawa, Ontario: CAOT Publications ACE. 13–36.

Polatajko, Helene J. & Molke, Daniel & Babbitt, Sue & Doble, Susan & Caron Santha, Josiane & Kirsh, Bonnie & Beagan, Brenda & Kumas-Tan, Zofia & Iwama, Michael & Laliberte Rudman, Debbie & Thibeault, Rachel & Stadnyk, Robin 2007. Occupational science: Imperatives for occupational therapy. Teoksessa Townsend, Elizabeth A. & Polatajko Helene (toim.). Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy

Vision for Health, Well-being & Justice Through Occupation. E-kirja. Ottawa, Ontario: CAOT Publications ACE. 63–82.

Reitz, Maggie S. & Scaffa, Marjorie E. 2020. Occupational Therapy in the Promotion of Health and Well-Being. Definitions. *The American Journal of Occupational Therapy*. 74(3). 1–14.

Romantschuk, Micaela & Siimes, Ulla 2019. Kurahousupuheesta kohti aitoa osallisuutta. Päiväkotilasten vanhempien näkemyksiä osallisuudesta ja kodin ja päiväkodin yhteistyöstä. Suomen Vanhempainliitto & Förbundet Hem och Skola. Päiväkotibarometri 2019-raportti. <https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2020/02/Kurahousupuheesta-kohti-aitoa-osallisuutta-pa%CC%88iva%CC%88kotibarometri-2019_tekstiversio.pdf>. Viitattu 18.2.2021.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Tampere. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoaarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>>. Viitattu 6.4.2020.

Scaffa, Marjorie E. & Brownson, Carol 2005. Occupational Therapy Interventions: Community Health Approaches. Teoksessa Christiansen, Charles H. & Baum, Carolyn M. & Bass-Haugen, Julie (toim.). *Occupational Therapy Performance, Participation and Well-Being* 3. uudistettu painos. Thorofare: Slack Incorporated 477–488.

Stewart, Debra & Law, Mary 2003. The Environment: Paradigms and Practice in Health, Occupational Therapy, and Inquiry. Teoksessa Letts, Lori & Rigby, Patty & Stewart, Debra (toim.). *Using Environments to Enable Occupational Performance*. Thorofare, NJ: Slack cop.

Suomen Vanhempainliitto ry 2020. Karuselli-hankkeessa tartutaan lasten hyvinvointihaasteisiin. Päivitetty 6.5.2020. <<https://vanhempainliitto.fi/artikkelit/karuselli/>>. Viitattu 11.4.2021.

Suomen Vanhempainliitto ry. Tietoa liitosta. <<https://vanhempainliitto.fi/tietoa-liitosta/>>. Viitattu 11.4.2021.

Townsend, Elisabeth A. & Beagan, Brenda & Kumas-Tan, Zofia & Versnel, Joan & Iwama, Michael & Landry, Jennifer & Stewart, Debra & Brown, Jocelyn 2007 Enabling: Occupational therapy's core competency. Teoksessa Townsend, Elisabeth A. & Polatajko, Helene J. *Enabling occupation II: advancing an occupational therapy vision for health, well-being & justice through occupation*. E-kirja. Ottawa, Ontario: CAOT Publications ACE. 87–134.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Viitattu 27.4.2020.

Valli, Raine 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Ps-kustannus. 84–108.

WFOT 2012. About Occupational Therapy. World Federation of Occupational Therapy. Päivitetty 2021. <<https://www.wfot.org/about/about-occupational-therapy>>. Viitattu 20.3.2021

Wilcock, Ann A. 2010. Population Health: An occupational Rationale. The Relationship Between Health and Occupation. Teoksessa Scaffa, Marjorie E. & Reitz, Maggie S. & Pizzi, Michael A. (toim.). Occupational Therapy in the Promotion of Health and Wellness. E-kirja. Philadelphia: F. A. Davis Company. 110–121.

Kysely vanhemmille

Olemme Metropolia Ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttipiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Suomen Vanhempainliiton Karuselli -hankkeen kanssa. Lähestymme teitä, koska lapsenne päiväkoti on mukana hankkeessa.

Opinnäytetyötämme varten haluaisimme saada vanhempien näkemyksiä perheen hyvinvointiin vaikuttavista ympäristötekijöistä. Tarkoituksena opinnäytetyössä on kartoittaa, millä tavoin erilaiset ympäristötekijät tukevat tai rajoittavat perheen hyvinvointia ja osallistumisen mahdollisuuksia. Kyselyssä kartoitetaan seuraavia ympäristötekijöitä: sosiaalinen ympäristö, fyysinen ympäristö, yhteiskunnallinen ympäristö ja kulttuurinen ympäristö.

Vaikka koronapandemia on tuonut muutoksia perheiden arkeen, toivomme, että vastaatte kysymyksiin kuten olette kokeneet asiat ennen pandemian mukana tulleita muutoksia. Kyselyn lopussa on kohta, jossa voitte vapaasti kertoa, millä tavoin pandemia on vaikuttanut perheenne hyvinvointiin ja osallisuuteen.

Tämän kyselylomakkeen vastaamiseen kuluu aikaa noin 20 min. Toivomme, että täyttäisitte kaikki kohdat, jotta saamme mahdollisimman kattavasti tietoa teidän näkemyksistänne.

Kyselyn vastaukset käsitellään täysin anonymisti ja luottamuksellisesti. Vastaukset palautetaan päiväkodille nimettömästi kirjekuoressa. Olethan lukenut tietosuojaselosteen ja allekirjoittanut sekä palauttanut tutkittavan suostumus -lomakkeen päiväkodille ennen kyselyyn vastaamista.

Mahdolliset kysymykset kyselyä koskien sähköpostilla:

milja.kansanen@metropolia.fi

paula.ollikainen@metropolia.fi

1. Kyselyyn vastaaja on

- Äiti
- Isä
- Muu huoltaja

Sosiaalinen ympäristö

Sosiaalisilla ympäristöillä tarkoitetaan tässä kyselyssä niitä ihmisiä ja sosiaalisia ryhmiä sekä verkostoja, joiden kanssa perheenne jäsenet ovat tekemisissä arjessaan. Sosiaalinen ympäristö käsittää myös ne sosiaaliset tilanteet ja tapahtumat, joihin perheenne osallistuu.

2. Merkitkää ne sosiaaliset suhteet ja tilanteet, jotka ovat perheenne tai jonkun perheenjäsenen arkeen kuuluvia. Lisätkää loppuun myös perheenne muut sosiaaliset suhteet ja tilanteet, joita ei mainittu listassa.

- Perhe
- Päiväkodin henkilökunta
- Päiväkotiryhmän muut lapset
- Koulun henkilökunta ja muut oppilaat
- Harrastustoiminnan ihmiset
- Sukulaiset
- Perheen yhteiset ystävät
- Lasten kaverit
- Naapurit
- Sosiaalinen media
- Muu _____

3. Onko perheellänne mahdollisuus osallistua niihin sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin, joihin haluatte?

Ei lainkaan Hyvin huonosti Jonkin verran Melko hyvin Riittävästi

4. Millaisia sosiaalisia suhteita ja tilanteita toivoisitte perheellenne enemmän ja miksi?

5. Millaisten asioiden koette tukevan perheenne hyvinvointia mainitsemissanne sosiaalisissa suhteissa ja tilanteissa, joihin osallistutte?

Fyysinen ympäristö

Fyysisillä ympäristöillä tarkoitetaan tässä kyselyssä arjen eri paikkoja ja tiloja, joissa perheenne viettää aikaa.

6. Merkitkää ne ympäristöt, joissa perheenne tai joku perheenne jäsen viettää aikaa. Lisätkää loppuun myös muut perheellenne tärkeät ympäristöt, joita ei mainittu listassa.

- Koti
- Päiväkot
- Harrastustoiminnan tilat
- Naapuruston pihapiiri
- Ystävien kodit
- Isovanhempien kodit
- Leikkipuistot
- Luonto
- Muu _____

7. Onko perheellänne mahdollisuus viettää aikaa niissä paikoissa, joissa haluatte?

Ei lainkaan Hyvin huonosti Jonkin verran Melko hyvin Riittävästi

8. Millaisissa paikoissa tai ympäristöissä haluaisitte viettää enemmän aikaa ja miksi?

9. Millaiset asiat koette mieluisiksi ympäristöissä, joissa perheenne viettää aikaa?

Yhteiskunnallinen ympäristö

Yhteiskunnallinen ympäristö tarkoittaa tässä kyselyssä yhteiskunnallisia palveluita, joita perheenne käyttää tai on käyttänyt.

10. Merkitkää ne yhteiskunnan palvelut, joita perheenne on käyttänyt. Lisätkää listan loppuun vielä itse muut teille oleelliset palvelut, joita ei mainittu listassa.

- Varhaiskasvatus
- Varhaiserityiskasvatus
- Neuvola
- Erikoissairaanhoito
- Sosiaalipalvelut
- Terveyspalvelut
- Kolmannen sektorin palvelut, esim. järjestöt ja liitot
- Kulttuuripalvelut
- Liikuntapalvelut
- Muu _____

11. Millä tavoin mainitsemanne palvelut ovat tukeneet tai edistäneet perheenne hyvinvointia? Mitä nämä palvelut ovat?

12. Millä tavoin palvelut ovat olleet mielestänne riittämättömiä? Mitä nämä palvelut ovat?

Kulttuurinen ympäristö

Kulttuurinen ympäristö pitää sisällään perheellenne merkitykselliset arvot, rutiinit ja perinteet. Arvoilla tarkoitetaan perheellenne tärkeitä asioita ja uskomuksia. Rutiinit ja perinteet ovat puolestaan niitä vakiintuneita tapoja ja käytäntöjä, joita perheenne toteuttaa arjessaan.

13. Millaiset arvot koette tärkeiksi perheellenne?

14. Millaiset perinteet ja arjen rutiinit koette tärkeiksi perheellenne?

15. Millä tavoin edellä mainitut sosiaaliset suhteet, fyysiset ympäristöt ja yhteiskunnan palvelut (kysymykset 2, 6 ja 10) mahdollistavat mainitsemienne arvojen, perinteiden ja rutiinien ylläpitämisen?

16. Millä tavoin edellä mainitut sosiaaliset suhteet, fyysiset ympäristöt ja yhteiskunnan palvelut (kysymykset 2,6 ja 10) koette rajoittavan mainitsemienne arvojen, perinteiden ja rutiinien ylläpitämistä?

17. Millä tavoin koette, että COVID19 -pandemiasta aiheutuneet poikkeusolot ovat vaikuttaneet perheenne osallistumiseen sosiaalisissa suhteissa, fyysisissä ympäristöissä ja palveluissa?

18. Vapaa kommentointi